

H
A
I
K
U

TRIPTIC
ROMÂNNO-NIPON

R
a
d
u

Ș
e
r
b
a
n

Redactare, tehnoredactare: Andreia E. Precub

Colecție:

Coordonator colecție: Daniel Baci

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ȘERBAN, RADU

Triptic româno-nipon: haiku / Radu Șerban. - Cluj-Napoca:
Ecou Transilvan, 2015

ISBN 978-606-730-094-9

821.135.1-1

© Radu Șerban

© Editura ECOU TRANSILVAN, Cluj-Napoca, 2015

Toate drepturile sunt rezervate.

Nici o parte din această lucrare nu poate fi reprodusă
fără acordul Editurii.

e-mail: office@edituraecou.ro

telefon: 0745.828.755; 0364.730.441

www.edituraecou.ro

RADU ȘERBAN

Triptic româno-nipon
— haiku —

Ecou Transilvan
2015

Fiului meu drag, Cosmin

CUPRINS

Eseu	
I . Simțiri	
II . Natale	
III. Univers.....	
IV . Pietate	
V . Trăiri nipone	
VI. Variațiuni	

HAIKU

PE FIRMAMENTUL LITERATURII ROMÂNE

– Eseu pentru reuniunea anuală a
Asociației Internaționale de Haiku –

5 decembrie 2015

1. De la doină la haiku, pe lista patrimoniului cultural imaterial al umanității UNESCO

Anul acesta, 2015, Japonia are toate șansele să înscrie „haiku” pe lista patrimoniului cultural imaterial UNESCO. Aflată deja pe aceeași listă, din anul 2009, „doina” românească, un „cântec liric solemn, improvizat și spontan” (citată de pe site-ul UNESCO) conține și ea un gen de poezie scurtă, ușor melancolică, apropiată de haiku.

Prin natura și tradiția lor, versurile doinei reprezintă o compoziție realizată în comun, fără un autor distinct. Haiku, în mod asemănător, așa cum îl știm de la Bashō, este adesea compus, rafinat și recitat în grup, nu de un singur poet. Dincolo de acest numitor comun de „creație în grup”, găsesc multe alte

similitudini între estetica „doinei” și cea a „haiku”-ului, ambele atât de mult inspirate din natură, anotimpuri, vreme, stări de spirit etc.

În Decizia UNESCO nr. 4.COM 13.69 se menționează următoarele despre doină: „Înscrierea acestui element în Lista Reprezentativă va purta mărturia creativității umane și va contribui la sporirea vizibilității patrimoniului cultural imaterial”. O astfel de caracterizare merită din plin și haiku. De aceea adresez mult succes Asociației Internaționale de Haiku (HIA), la UNESCO.

Cu doi ani înainte, Muntele Fuji se înscria cu cinste pe aceeași prestigioasă listă. După ce i-am escaladat pîscul, pe 22-23 iulie 2014, notam următoarele: „Simpla conștiință a prezentului, fără sofisticare, îmi focaliza în prim plan spiritul esențelor, specific poemului haiku: fără judecăți complicate, fără analize amănunțite, fără paralele metaforice, doar imaginea stilizată a locului de aici, în atmosfera momentului”.

Devenind piesă rară a patrimoniului UNESCO, forma poetică din 17 silabe se va dovedi mai mult decât o compoziție populară, o creație profundă, un tezaur al civilizației umane.

Românilor le vine mai ușor, desigur, să scrie un haiku scurt, decât un roman, de exemplu. Acesta este unul din motivele atractivității haiku-ului, chiar și pentru oameni netalentați în ale literelor. Universalitatea sa provine, printre altele, și din facilitatea de a-l scrie, dar nu numai.

Fericita asociere pe aceeași listă UNESCO a doinei și a haiku-ului nu este deloc o accidentală asociere de fapte. Importante paralele fundamentale între ele creează un mirific spațiu comun, confirmând rezonanța în sufletele și mințile

celor două națiuni, română și japoneză, a monumentalității naturii și peisajelor lor, cu cele patru anotimpuri distincte și o abundență policromă de plante și flori frumoase prin câmpii, dealuri și munți, cu spectaculoasele înfățișări unice ale mărilor și pleoapelor albastre ale bolții celeste alături de o transcendentală armonie între ființa umană și mediu. Ca și haiku, doina eludează ornamentele poetice, sau în orice caz nu le conferă relevanța, de exemplu, din „pastelurile” clasicului român Vasile Alecsandri (1821 – 1890).

2. Precursorii haiku-ului în România: de la Ovidiu la Eminescu

Pe teritoriul de astăzi al României, tradiția literară lirică datează de acum 2050 de ani, când cel mai mare poet al Imperiului Roman la acea vreme, Ovidiu (43 BC – 17/18 AD), și-a petrecut ultimii ani din viață la Tomis, astăzi orașul Constanța. Iată trei din versurile sale (traduse din latină):

*Luceafărul de ziuă
Strălucește să învingă noaptea
Și să vestească ziua¹.*

Nu rezonează oarecum într-o suavă matrice de haiku? Ca într-un vechi mozaic roman, asemenea versuri se îmbină

---

¹ Ovidiu – Cartea a VIII-a a *Metamorfozelor*

armonios în ansamblul operei literare a celui dintâi cântăreț al spațiului nostru străbun.

Primele documente românești referitoare la Japonia, fără a fi versuri, reverberează la vremurile lui Nicolae Milescu Spătarul (1636 – 1708), faimosul ambasador. Cărturar și pelerin care și-a înmuiat condeiul, cu talent și pasiune, în cerneala Țării Soarelui Răsare, după o vizită în China în anul 1676, în perioada niponă „Edo”. Supranumit „Românul Marco Polo”², în capitolul 58 al lucrării sale „Descrierea călătoriei în China”, vorbește despre „vestita și marea insulă a japonezilor și ce se află acolo”.

Revoluția industrială s-a însoțit, în bună măsură, de o anumită „industrializare” a cuvântului, conferindu-i o nouă doză de interșanjabilitate în întreaga lume. Cuvintele japoneze au călătorit, pe buzele aventurierilor și în epistolele temerarilor cărturari, până în România. În anul 1878, scriitorul și omul de știință Bogdan Petriceicu Hașdeu (1838 – 1907), director al Arhivelor Statului la vremea aceea, a tradus pentru prințul Carol I (viitorul rege) două poeme tanka, primite de la prințul Nigata no Itu, caligrafiate pe un sul special de mătase.

În anul 1904 s-au publicat în România două lucrări specifice: un eseu despre poezia tanka și un studiu al poetului Alexandru Vlahuță intitulat „Poezia și pictura japoneză”, incluzând mai multe poeme tanka, traduse din limba franceză.

În literatura română, poemul scurt își are istoria sa. Ion Pillat (1891 – 1945) a rămas faimos prin poemele într-un vers.

---

² Florin și Lucia Vasiliu – *Scriitori români călători în Japonia*, Editura Haiku, 1999

Despre el, la un colocviu în septembrie 1988, specialistul român în haiku, Florin Vasiliu (1928 – 2001), a prezentat prelegerea „Poemul pillatian într-un vers și haiku-ul nipon”. El a demonstrat profunda corelație între cele două genuri de poezie. Poetul Ion Pillat a explicat că poemul într-un vers, deși se aseamănă cu haikai, diferă de el. *„Pe cât poetul a scris mai puțin, pe atât cititorul e nevoit să citească mai mult... Un poem lung se poate citi mai repede, căci fiecare vers ajută la pătrunderea și gustarea celuiilalt. Un singur vers se vrea citit mai încet. Scrisorile se parcurg iute, telegramele însă ne opresc...”* Pillat a dăltuit în versu-i natura, plantele, animalele, munții, mările, vremea, pădurile, focul etc. Considerat poet de talie mondială, el a fost definit metaforic drept *„un singur nai, dar câte ecouri în păduri”*! Poemul său „Din șamisen” aduce în obiectiv mirifice spații încărcate de lirism, precum Fuji, Kumamoto și Nikko, în inspirate catrene de genul acesta:

*Munte Fuji, munte Fuji,
Peste tine zboară norii —
Berze albe, berze negre,
Cu aripile întinse.*

Sub narcoza copacului adorat al poetului național Mihai Eminescu (1850 – 1899), teiul, unii autori inspirați ca Magdalena Dale aduc în haiku aroma acestui arbore larg răspândit în țara mea. De fapt, Eminescu însuși poate fi afiliat haiku-ului, dacă decupăm secvențe din genialele sale descrieri de natură:

*Somnoroase păsărele
Pe la cuiburi se adună,
Se ascund în rămurele —
Noapte bună!*

Deși universale, în limba română temele despre natură în haiku se inspiră, în majoritate, tot din cultura și tradiția japoneză: greieri, licurici, crizanteme, lună, broaște, lacuri, cuci, ciocârlii, trandafiri etc. Prin poezie, toate aceste elemente ale naturii sălbatice se umanizează ca prin farmec de către însăși natura umană. O temă specifică există totuși, pe care am amintit-o deja, teiul, simbol al poetului nostru național, Eminescu. Ea va continua să inspire autorii români de haiku, la fel ca în fragmentul de mai jos, din poezia sa „Dorința”:

*Flori de tei deasupra noastră
Or să cadă rânduri-rânduri.*

Cu inconfundabila sa mireasmă, fânul dăinuie și el ca un „ingredient” tipic poeziei românești, în simbioză cu traiul de milenii al oamenilor (pe Columna lui Traian din Roma, primele imagini despre Dacia înfățișează căpițe de fân).

3. Începuturi

Prima antologie de haiku în limba română, publicată în 1935, s-a născut ca o traducere din limba germană de scriitorul Traian Chelaru (1906 – 1966), cu titlul „Suflet nipon”.

În 1937, același scriitor a publicat o colecție de 50 de tanka și haiku traduse din Norinaga Motoori, Matsuo Bashō și alți clasici, constatând că intelectualii români aflaseră despre poezia niponă îndeosebi prin intermediul limbii franceze. Traducerea în limba română a haiku-ului clasic a avut un impact pozitiv chiar asupra creațiilor originale românești – în opinia lui Florin Vasiliu.

Poetul și eseistul Aurel Rău (n. 1930) a dăruit cititorului român un crâmpiei din lirica japoneză prin două din cărțile sale: „În inima lui Yamato” și „Gutui japonez”. Tot el a tradus din memoriile de călătorie ale lui Matsuo Bashō și alte lucrări clasice ale genului. În 1970, a publicat „Din lirica japoneză”, care cuprinde, evident, și haiku.

Mai târziu, în anul 1972, Al. T. Stamatiad a tradus din franceză o antologie de tanka și a publicat-o sub titlul „Din cântecele curtezanelor japoneze”. Același autor a publicat „Eșarfe de mătase”, un volum de poezie japoneză cuprinzând haiku de Bashō, Shiki, Bussan și Issa.

Un personaj din romanul „La Medeleni” al scriitorului romantic Ionel Teodoreanu (1897 – 1954) face referiri la haikai-ul japonez, confirmând apariția pe firmamentul literaturii noastre a poemului scurt nipon.

În anii 1970, doi poeți, Ion Acsan și Dan Constantinescu au tradus din limba germană și au publicat două antologii de tanka și haiku.

În anul 1974 s-a publicat o casetă în stil japonez cu 4 volume miniaturale, de Bashō, Buson, Shiki și Issa în traducerea aceluiași poet, Dan Constantinescu (1921 – 1997).

O carte de tanka în limba română a fost publicată în 1987 la München, de către Dumitru Ichim, care emigrase în Canada. De fapt, Ichim este expresia poetului exilat (amintind de Ovidiu!), care, eliberat de constrângerile regimului comunist, a publicat în străinătate, în perioada cenzurii 1945 – 1990, două volume de haiku, în anul 1977: „Valea nisipului de aur” și „Urmele”. Apoi, în 1993, a reușit o nouă apariție, „Fântâna luminii”.

Poetul Alexandru Chiriac a publicat în 1983 un volum de poeme în trei versuri în stil japonez. În același deceniu, un alt poet, Vasile Smărăndescu, scrie volumul de poezie „Cimitirul ploilor”, cuprinzând 30 de micropoeme de factură haiku.

4. Pași spre haiku-ul consacrat în România

În 1919, poetul George Voevidca a tradus tanka din limba germană, publicând volumul „Flori orientale”. El a și adaptat poemele la tradiția europeană, adăugându-le rima, ritmul și titlul.

În prima parte a secolului XX, prin pasiunea sa pentru natură și profundul simț al timpului, Lucian Blaga, faimosul diplomat, filosof și poet (1895 – 1961), a avut afinități cu haiku. Poate cândva, printr-o bună și inspirată traducere în limba japoneză, se vor putea articula sub formă de haiku renumitele sale versuri:

*Atâta liniște-i în jur de-mi pare că aud
cum se izbesc de geamuri razele de lună.*

Supranumit „poetul luminii”, chiar a folosit cuvântul „haiku” într-unul din poemele sale în care fulgii de nea, înghețând lumina în iarna rece a cuvintelor, emană un „spirit de haiku”.

Un alt poet și critic literar, Tudor Vianu (1898 – 1964), considera haiku-urile drept „mici obiecte de artă fină”, imaginând o miniaturală vitrină. În același spirit, Ion Pillat declara în „Arta poetică”: „*Nu vorbele, tăcerea dă cântecului glas*”.

În literatura română primul haiku în manuscris aparține lui Alexandru Macedonski (1854 – 1920), care a compus o serie de poeme inspirate de Japonia, fără însă a fi culese vreodată într-un volum. Printre așa numitele „rondeluri” despre Japonia, publicate postum, se numără *Rondelul apei din ograda japonezului*, *Rondelul mării japoneze*, *Rondelul crizantemei*. Propriul său gen de poezie, „rondelul” a fost el însuși un poem scurt.

Primele 12 poeme haiku publicate în românește aparțin lui Al. T. Stamatiad (1885 – 1955), în volumul său „Peisagii sentimentale” (1935). Valoarea volumului s-a consfințit prin cea mai prestigioasă distincție a Academiei Române, la acea vreme.

Ioan Timuș (1890 – 1969), scriitor, primul specialist niponolog român, a publicat două cărți despre Japonia, țară pe care a vizitat-o între 1917 – 1922. În 1943 și-a încununat, și el,

opera cu Marele Premiu al Academiei pentru cartea „Japonia de ieri și de azi”.

Fost ambasador român în Japonia, Gheorghe Băgulescu (1883 – 1963), a elogiat în repetate rânduri poemul haiku în scrierile sale, drept *unul din inițiatorii genului în România*³.

Tentația spre exotism a literaturii române din secolul al XIX-lea a stimulat interesul pentru haiku, mai ales că lirismul său se regăsea în cotidianul vieții idilice de la țară în România acelei vremi.

În perioada „bucolică”, poemul liric din România, precum elegia, tindea spre frumusețea pură, spre forme golite de substanță, cum este și cazul multor haiku-uri clasice. Poemele contemporane însă, fie ele în forma standard de haiku sau nu, tind să adauge ceva conținut, de așa manieră încât chiar și războiul poate fi reflectat în haiku, astăzi.

Printre vechile balade pastorale românești, prețioase surse de inspirație pentru autori de poezie cultivați din România, cea mai cunoscută, *Miorița*, debutează cu o secvență din natură, de o manieră familiară haiku-ului:

*Pe-un picior de plai,
Pe-o gură de rai,
Iată vin în cale,
Se cobor la vale...*

---

³ Florin Vasiliu, *Poemul haiku în România*, 2001

5. Ultimul sfert de veac în haiku-ul românesc

Indubitabil, ultimul sfert de veac reprezintă cea mai prolifică perioadă în haiku-ul românesc, pe toate dimensiunile sale: număr de poezii compuse, calitate, interes al cititorilor, recunoaștere internațională, concursuri, publicații online, reviste, broșuri etc.

Începând cu anul 1990, poemele haiku s-au remarcat cu generozitate în România, datorită unor entuziaști ca Florin Vasiliu și Vasile Smărăndescu, dar și altor poeți ca Manuela Miga, Magdalena Dale, Eduard Țară sau Ion Codrescu (lista poate fi mult extinsă). Un titlu generic, „Poemul haiku în România”, a planat lin ca un fluture pe coperta unei cărți din anul 2001, de Florin Vasiliu.

Scriind despre haiku în Europa, în prestigioasa carte publicată în 2014, cu ocazia celei de a 25-a aniversări a HIA, Klaus-Dieter Wirth a subliniat importanța festivalurilor internaționale de haiku din Constanța, în anii 1992 și 1994. Printre încercările de internaționalizare a haiku-ului, el a remarcat o revistă bilingvă editată în România de Ion Codrescu.

Se distinge prin prospețimea internaționalizării cartea „Ceva din nimic”⁴, o colecție a maestrului contemporan de haiga, Ion Codrescu, de interpretări ale poemelor originale scrise de 74 de poeți nord americani.

---

⁴ *Something out of nothing*, Red Moon Press (2014, Winchester VA, USA)

O istorie a literaturii române publicată de criticul Ion Rotaru (1924 – 2006) cuprinde, cu obiectivitate, printre genurile literare din țara mea, și haiku.

Mai aproape de zilele noastre, Eduard Țară, unul din cei mai recunoscuți autori de haiku pe plan internațional, obține mai multe premii, printre care, în anul 2010, la concursul european, cu acest poem:

*Deschizând o hartă
Petalele de cireș leagă
Europa și Japonia.*

Punctul de plecare al trecutului sfert de veac stă sub marca fostului diplomat român la Tokyo, Florin Vasiliu, care a publicat în 1989, împreună cu Brândușa Steiciuc, cartea „Interferențe lirice: Constelația haiku”, un fel de piatră de temelie în orientarea românilor spre a înțelege și compune haiku. Au urmat alte eseuri despre istoria și tehnica genului. Un an mai târziu, același autor a lansat prima revistă română de haiku și una din primele în Europa: „Revista de interferențe culturale româno-japoneze HAIKU”. Excepționalul rezidă nu numai în numărul de exemplare tipărite (8.000), ci și în componența echipei editoriale, din care făcea parte ministrul culturii la acea vreme, faimosul scriitor și poet Marin Sorescu (1936 – 1996).

De fapt, Marin Sorescu scrisese strofe scurte din trei versuri, fără să le numească haiku, încă din 1975, într-o carte intitulată „Norii”. Mostra de mai jos grăiește de la sine:

Cu mine se petrece

Ceva.

O viață de om.

„Geniu melancolic – comic voios”, cum îl descrie Edna Longley, Sorescu nu se cruță nici pe sine de săgețile ironiei inteligente, sărind cu nonconformismul său peste tiparele stricte ale oricărui gen literar.

Următorul an, 1991, a marcat o altă premieră: înființarea primei asociații a iubitorilor de haiku, Societatea Română de Haiku (SRH), de anvergură națională. Teritoriul României fiind destul de întins, iar la vremea aceea neexistând internetul, entuziaștii haiku-ului au început să se organizeze la nivel local, înființând câteva societăți, prima în Constanța, prin contribuția esențială a lui Ion Codrescu, care și-a înființat și propria revistă, „Albatros”.

Destul de prolific în haiku-ul românesc, anul 1992 s-a remarcat nu numai prin atractivitatea genului – reflectată în numărul societăților și revistelor, dar și prin apariția unei edituri specifice, denumită Haiku, prin care se publicau broșuri în limbile română, engleză și franceză. A urmat o altă editură, Alcor, înființată de Cornelia Atanasiu.

În 1993, președintele HIA la acea vreme, domnul Sono Uchida, s-a întâlnit cu câțiva poeți din București stabilind o primă întâlnire româno – japoneze, de la om la om, pe tărâmul haiku-ului.

Un loc aparte pe scena de azi a haiku-ului românesc îi revine lui Valentin Niculițov, prolificul președinte al Societății Române de Haiku. Interviuul său cu poetul american Charles

Trumbull, fondator al Grupului Chi-ku din Chicago, publicat într-o revistă Haiku din 2013, amintește editarea „Terapiei prin senryu”, o antologie româno – americană cuprinzând 15 poeți români și 15 americani.

Câteva mișcări regionale de haiku și-au găsit calea de exprimare în Slobozia, Târgu Mureș, Piatra Neamț, Cluj-Napoca, Arad, Satu Mare, Iași, Slobozia sau Târgoviște. La Târgu Mureș, de exemplu, poetul Ion Găbudean (care a avut amabilitatea să-mi prefăteze prima cărticică de haiku în 2012) a fondat clubul „Bucurii efemere”, atrăgând circa 80 de membri, printre care și câțiva elevi. Fructuoasele sale demersuri s-au finalizat cu două reviste: *Orfeu* și *Imagini frumoase*. Pentru a completa gama inițiativelor sale de tip haiku, a înființat editura „Ambasador”, menită să aducă în lumina tiparului broșuri în română, engleză și franceză. Așadar, în buna tradiție a haiku-ului românesc, instrumental s-a dovedit însuși cuvântul „ambasador”, potențând scrierile atâtor diplomați ce au cochetat cu acest gen de poezie.

Astăzi, la noi în țară, în școli și universități, peste 2000 de elevi și studenți învață limba japoneză, apropiindu-se treptat și de tainele haiku-ului.

Renumită pentru promovarea poemului haiku în România, ceainăria „Sakura” din Cluj-Napoca a oferit cu generozitate o primă întâlnire a poetei Cristina Oprea cu poemul nipon scurt. În orașul Slobozia, în 1995, poetul Șerban Codrin a întemeiat o școală de haiku și două reviste, *Orion* și *Micul Orion*. În acest deceniu foarte prolific pentru haiku în România, el a publicat cărți de genul „Grădina Zen” sau „Dincolo de tăcere”, alături de alți poeți: Mioara Gheorghe (*Petale de lumină*), Florentin

Smarandache (*Clopotul tăcerii*), Florin Vasiliu (*Tolba cu licurici*), Ștefan Teodoru (*Întâlnire în amurg*), Dușu Nișu (*Literele pașilor*).

Emblematică pentru acea perioadă, „Tolba cu licurici” se structurează în 4 părți, câte una pentru fiecare anotimp. În timp ce primăvara se vestește printr-un „triumf alb” de fluturi, vara aduce pe fereastră ramul de salcâm, cu „ochi verzi iscodind”, iar într-un geam dublu, toamna surprinde un păianjen ce moare în propria plasă. Iarna, la rândul ei, transformă omul de zăpadă într-un „menhir de-o clipă”, un efemer Stonehenge. În sfârșit, în cel de-al cincilea ciclu denumit „Meditații”, Vasiliu conchide filisofic: „Vechi orologiu, când tu vei fi plug, eu voi fi brazdă”, abătându-se astfel de la strictul ciclu al anotimpurilor.

În anii 1990, s-au publicat unele reușite antologii de haiku: *Umbra libelulei*, *O sută de catarge*, *Caligrafiile clipei*.

Datorându-și începuturile literaturii univernale, tradus din franceză, germană și engleză, haiku-ul românesc a început să-și ramburseze datoriile, prin prezența creației originale în tot mai multe publicații de prestigiu și prin câștigarea unor premii la concursuri, începând încă de acum 20 de ani.

La exact 300 de ani după moartea lui Matsuo Bashō, în 1994, Bucureștiul și Constanța au găzduit conferințe pe această temă, cu participare internațională. A fost o bună ocazie pentru Florin Vasiliu, la vremea aceea președinte al Societății Române de Haiku, să publice eseul „Matsuo Bashō: sfântul haiku-ului”. Momentul comemorativ a prilejuit un concurs, poemele câștigătoare fiind publicate în revista *Haiku International* de la Tokyo.

Tot Florin Vasiliu a inventariat, în anul 2001, haiku-urile românești cu recunoaștere internațională, concluzionând că 22 de poeți au primit premii de la jurii japoneze, iar 45 au fost incluși în prestigioase antologii internaționale, mai mult de 100 fiind publicați în reviste străine.

În anul 2008, s-a organizat primul concurs internațional de haiku de la noi din țară, încheindu-se cu antologia „Greieri și crizanteme”.

La cel de al 7-lea festival de haiku, Constanța a reușit să atragă poeți din diverse țări și chiar diverse continente, inclusiv din țara natală a haiku-ului. Merită să cităm din mesajul ambasadorului Japoniei, ES Keiji Yamamoto, la acest festival: „Sunt plăcut surprins de faptul că în România există atâtea societăți de haiku, nu numai în București, dar și în alte orașe ca Iași, Târgu Mureș, Slobozia, Bacău, Constanța etc., unde mai mult de 300 de persoane apreciază poemul scurt originar din Japonia”. În anul 2014 a avut loc la Constanța un colocviu național de poezie clasică japoneză, cu haiku la loc de cinste.

Câștigând premiul întâi al concursului Kusamakura din Kumamoto, în 2004, românul Marian Nicolae Tomi a fost invitat în Japonia, călătorie care i-a inspirat cartea „Zburând spre Kumamoto”.

Traduceri din poezii români sunt publicate în diverse reviste japoneze de haiku: Ko, Hi, HIA, World Haiku etc.

Tot mai multe haiku-uri românești sunt publicate în reviste on-line, inclusiv japoneze, americane sau chiar irlandeze. De exemplu, în „Shamrock Haiku Journal”, poemul românesc apare la sugestivul capitol „Haiku din Irlanda și restul lumii”.

Pe de altă parte, în România se publică tot mai mult haiku-ul de factură internațională. La București, Marius Chelaru a înființat în 2012 revista bienală *Kado – review of Euro/Asian Poetry and Poetic Culture*, membră a Asociației Revistelor și Publicațiilor din Europa.

Societatea română de haiku organizează un concurs săptămânal de haiku, începând cu anul 2007.

6. Ascuțind creionul verde

Anul trecut, *Grupul Romanian Kukai* a organizat cel de al treilea concurs de haiku, intitulat „Ascuțind creionul verde” – 2014. O impresionantă participare de 47 de țări din 6 continente, cu 517 poeme de 264 de autori, ne dă o idee asupra dimensiunilor demersului.

Grupul *Romanian Kukai* a tipărit cartea competiției, bine structurată, cu unele comentarii interesante pentru primele trei premii.

Internaționalizarea haiku-ului s-a demonstrat, printre altele, prin numărul de participanți și laureați din afara Japoniei, doar 8 poeme provenind din Arhipelag, scrise de 3 autori. Primii trei laureați provin din terțe țări: Polonia, SUA și Vietnam.

O sumară privire asupra premiului întâi, de Dorota Pyra, ne relevă rafinamentul poemelor:

*livada înzăpezită
mirosul verii
într-un măr copt.*

Poet de înaltă ținută, fondator al *Romanian Kukai*, Corneliu Traian Atanasiu comentează acest poem:

„Livada ninsă evocă cotropirea iremediabilă și definitivă a unui spațiu menit roadelor și reveriei estivale. Căci nu doar merele, legendar cele mai rotund-ispititoare, au pierit din acest spațiu generos, ci și tihna odihnei în iarba legănată de rumoarea harnică a gâzelor. Toate au dispărut sub albeața neiertător-glacială”.

7. Candidat la premiul Nobel, autor de haiku – Nichita Stănescu

Încă înainte de căderea regimului comunist din România, faimosul poet modern Nichita Stănescu (1933 – 1983) a compus haiku. Cu o largă reunoaștere internațională, candidat la Premiul Nobel pentru literatură, a posedat un profund simț al lirismului. Doar că haiku pentru el a reprezentat doar o digresiune temporară, iar haiku-urile sale nu au fost publicate în România, genul în sine fiind respins de regim drept subversiv, prin sensurile sale uneori aluzive, greu de controlat de către criticii obedienți.

Cu toate acestea, poemele haiku moștenite de literatura română de la Nichita Stănescu degajă un spirit personal,

sporindu-și valoarea în timp din perspectivă istorică, precum vinul bine conservat. Unul din cele mai sugestive îi trădează inconfundabilul condei:

*Dacă timpul
ar fi avut frunze,
ce toamnă!*

Ce s-ar putea adăuga unui asemenea poem? Poate doar o modestă parafrază: dacă Nichita ar fi fost japonez, ce haiku!

Prezentă în haiku-ul său, atmosfera niponă asociază imaterialitatea brizei cu formele neregulate și alunecoase ale pietrelor, specifice meditației Zen:

*Adierea evantaiului
pe ovalul
unei pietre...*

Prin universalitatea lor, poemele sale frizează însăși esența vieții:

*Ceața
învelește în sine
noul născut al luminii.*

Cu câtă gingășie, ceața protejează esențiala lumină, în forma sa embrionară!

În același timp, putem remarca nuanțe filosofice, într-un mariaj al haiku-ului cu maxima, la confluența imaginilor cu meditația:

*Moartea e copil.
Ea suge drept lapte
nisipul clepsidrei.*

Maestru al poeziei de dragoste, Nichita Stănescu și-a transpus în haiku și vibrantele, melancolicele, subtilele sentimente, mixând cu geniul său stropi de sensibilitate umană în mojarul naturii:

*Pe carapacea broaștei țestoase
cad lacrimi.
Plângi... sau plouă?*

Cu profundă admirație, terbuie să recunoaștem, totuși, că N. Stănescu a compus doar un „haiku accidental”, fără o imersiune profundă în lumea sa miraculoasă.

8. „Forme simple”:

Brâncuși și haiku

Când azaleele în policromia lor abundentă mă tentau în miraculoasele grădini din Tokyo, în primăvara anului 2015, fostul primar al cartierului Minato, dr. Keimi Harada, m-a invitat la expoziția de artă „Forme simple”. Principala „vedetă”

a expoziției era „Pasărea în spațiu” a sculptorului român Constantin Brâncuși, prezentată pe sugestivele postere și bannere ale expoziției. Paralela cu haiku a venit de la sine, imediat ce am revăzut magnifica operă de artă în toată splendoarea ei, calm dezmiardată de lumina zilei, filtrată magic prin semi-obscurul fereastrei, la etajul 52 al Turnului Mori. Emoția întâlnirii, peste timp și spațiu, cu genialul compatriot, părinte al sculpturii moderne, s-a amplificat prin căldura ospitalității (omotenashii) președintei muzeului, doamna Yoshiko Mori.

Este locul potrivit să citez câteva haiku-uri inspirate de operele lui Brâncuși.

Scena finală:

Purtând spre ceruri geniul,

Țestoasa în zbor.

După ce a creat „Țestoasa zburătoare”, Brâncuși și-a înălțat sufletul la ceruri, conform credinței noastre. Această simplă țestoasă, în mod surprinzător levitând, simbolizează un miracol. Părăsindu-ne, geniul a avut grijă să ne lase o bogată moștenire menită să inspire artiști precum memorabilul maestru japonez Isamu Noguchi, sau poeți de haiku, precum Cristina Oprea, din care cităm:

Coloana Infinitului –

undeva, alt greiere,

numără stele.

Sursă explicită de inspirație pentru acest delicat haiku, Coloana Infinitului, conferă o notă de excelență și brevităte, printr-o juxtapunere a imaginii sale cu nesfârșitul cântec de greier contabilizând fără încetare stelele.

Același autor ne oferă un splendid exemplu de paronim în limba română, unde sunetul greierului se confundă cu instrumentul de ridicat (cric):

*cric vechi în iarbă –
cântecul greierilor
ridică luna.*

Frumusețea vine cu surprinzătoarea revelație, atât de necesară în haiku, dincolo de juxtapunerea elementelor componente. O sculptură de Brâncuși poate avea variate interpretări, după imaginația persoanei care o privește, același lucru transpunându-se în haiku-ul inspirat de ea:

*Șiroaie în zbor
Forma păsării curgând –
Gând înaripat.*

Abil mânător al artei, fie ea modernă sau populară, Brâncuși a simplificat pasărea până la esențele sale, mai exact până la esențele zborului în sine (ceva imaterial). Una din capodoperele sale în mai multe variante denumită „Măiastra”, reprezintă în folclorul românesc o pasăre fermecată care îl conduce pe Făt-Frumos la aleasa inimii. Zburând ca o pasăre, gândul ne poate conduce spre esențele ființei umane. O pasăre

stilizată, simbolică, ne amintește proverbul englezesc „Birds of a feather flock together” (păsările cu același penaj zboară în stol), ceea ce gândind în românește ar fi „cei ce se aseamănă se-adună”. Exprimând frumusețea în simplitate și brevități, haiku și sculptura modernă a lui Brâncuși, par două pășări măiestre cu penaj similar.

Transcenzând timpul și spațiul, haiku-ul japonez „cosmic” se armonizează cu „formele simple” ale lui Brâncuși, plutind împreună pe suprafața lină a materiei. Alegerea atentă și subtilă a cuvintelor, pentru a se mula pe formele simple, când vorbim despre haiku-ul referitor la Brâncuși, laconic și neted, este completată uneori de conținutul oarecum neterminat al poemului, care lasă loc interpretării, precum Coloana Infinitului.

În arealul sinesteziei, combinând alte arte cu haiku, amintesc o recentă expoziție vernisată la Ambasada noastră în iunie anul acesta, sub genericul „Entropii cromatice”, a pictoriței românce Laura Nicolae, care și-a compus propriile haiku-uri (traduse în italiană, spaniolă și japoneză) pentru fiecare pictură, într-o sincretică încercare de fuziune între două arte. Avem de a face cu o transcriere grafică a cuvintelor, sau invers, o punere în cuvinte a imaginilor pictate.

9. Haiku în vocabularul românesc

În mod cert, printre cuvintele cu care s-a îmbogățit vocabularul românesc în ultimii 25 de ani se numără și *haiku*.

Poate fi o simplă suprapunere cu Revoluția Română din 1989, dar se pare că revoluția haiku din România are, mai mult sau mai puțin, aceeași vârstă. Chiar dacă doar un număr limitat de români are idee serioasă despre haiku, milioane au auzit de el. În mod categoric, influența și reputația haiku-ului în România sunt în rapidă creștere.

O fericită suprapunere accidentală de evenimente face ca Asociația Internațională de Haiku să aibă aceeași vârstă cu Revoluția Română. Anul 1989 a întors o pagină însemnată în istoria României, readucând țara și în aceeași familie cu Japonia, o familie a valorilor fundamental umane și a culturii rafinate.

În Dicționarul Explicativ al Academiei Române (2009), prima definiție a haiku-ului este destul de laconică: *„Poezie japoneză alcătuită din trei versuri, primul și ultimul din cinci silabe, al doilea din șapte”*. În mod evident, este prea simplistă, însă nu sunt eu în măsură să o critic. Fiind un corp viu, haiku își va găsi treptat definiția pe care o merită, deja oferită de diverse dicționare. Nu am putea să acceptăm definiția sonetului, de exemplu drept „un poem din 14 versuri grupate în două strofe”!

Ca simplu cuvânt, haiku a intrat deja în vorbirea românilor cu un sens mai larg decât un elementar poem, cu tenta, uneori, a unei stări de calm și seninătate. Să luăm un exemplu din viața contemporană românească. Descriind filmul „Orizont” al unui regizor norvegian, în 2013, jurnalista Doina Giurgiu și-a intitulat articolul „Un haiku de sunet și culoare”. Filmul începe cu un vechi haiku de Yosa Busson:

*Marea de primăvară se înalță
și coboară, se înalță
și coboară în lungul zilei.*

Cât de simplu ne telepoartă haiku din Japonia în Norvegia și apoi în România!

„Hai cu noi!” (pronunțat „haiku” noi) este o sonoritate care-mi amintește anii de liceu, la Târgu Mureș. Sărbătorind Ziua Unirii, pe 24 ianuarie, studenții se adunau în grupuri, chemându-i pe alții în fața căminelor: „Hai cu noi! Hai cu noi, să jucăm Hora Unirii în jurul catedralei din centru”.

Acea a fost pentru mine prima rostire involuntară a sunetelor „haiku”, amplificate mai târziu în cutia de rezonanță a poeziei.

Azi, în România, autorii de haiku sunt adesea numiți haijini. Evit să folosesc cuvântul, știind că ar putea avea alte conotații, chiar cu o nuanță ușor peiorativă, precum „gaijin”.

În românește ar putea fi numiți tristihuitori, în timp ce în franceză am întâlnit termenul haikist, devenit în română haikuist.

În explozia de astăzi a poeziei online, avem nevoie de o distincție între literatura rezonabilă și cea contrafăcută, între un haiku calitativ poetic și un kitsch.

După vorba românească „nu tot ce zboară se mănâncă”, putem spune că nu orice înșiruire de 5-7-5 silabe este haiku!

10. Haiku și diplomația

După cum se poate constata, diplomația și poezia merg mână în mână, nu numai la Paul Claudell sau Abigail Friedman, dar și la unii români cum ar fi Vasile Alecsandri și Lucian Blaga. Exersând poezia, un diplomat obține o valoare adăugată de subtilitate și armonie, atenuând tendințele spre aroganță, hegemonie, extravaganță, vanitate sau dominanță. Haiku îi oferă unui diplomat instrumentele de simplificare până la chintesențe, maximizând înțelesul unui minim de cuvinte. Uneori, haiku în românește tinde să devină o maximă, sau mai precis un fel de mini-maximă, urmând proverbul latin *non multa sed multum*. Acest aforism, binecunoscut și în alte limbi, este popular și la noi în țară, româna fiind, de fapt, una din limbile cele mai apropiate de latină.

Desigur, haiku prin el însuși ne îndeamnă la echilibru, să nu exagerăm în niciun sens. Altfel, riscăm să cădem în capcana extremei simplificări, ca în gluma cu taraba de pește, aplicabilă negocierilor diplomatice:

Proprietarul unei tarabe de pește afișează „Aici vindem pește proaspăt”. Un prieten îi spune: n-ai nevoie să scrii „aici”, doar nu-l vinzi în altă parte. Și nu trebuie să scrii „vindem”, doar nu-l dai gratis. Și nu trebuie să scrii „proaspăt”, doar nu-l vinzi stricat. Și nu trebuie să scrii „pește”, doar miroase de la o poștă. În fața acestei parabole, românii știu unde să stopeze simplificarea prin comprimarea cuvintelor, mai ales diplomații care scriu haiku; altfel, poemul lor ar deveni o coală albă.

Sir Henry Wotton (1568 – 1639) definește ambasadorul drept „*un gentleman onest trimis să mintă în străinătate pentru binele propriei țări*”. El ne relevă un paradox, pentru că haiku ne învață să fim onești cu noi înșine, cu alții și cu natura. Ori, nu este aceasta o juxtapunere de minciună și onestitate?

La un simpozion din Bruxelles, în ianuarie 2014, ambasadorul suedez din Japonia, Lars Vargö, a amintit un reper din istoria haiku-ului în țara sa: publicarea, în 1959, a cărții „Haiku – miniaturi lirice japoneze”, de Jan Vintilescu. Nimic deosebit, până nu privim mai atent numele: Vintilescu este un nume tipic românesc. Oare printr-o simplă coincidență, un nume românesc a introdus haiku în Suedia, sau ar fi cazul să ne amintim de Alecsandri: „românul s-a născut poet”!? Oricum, sentimentul poetic îi este moștenit de fiica sa, Manuela Vintilescu, care își însoțește uneori picturile cu haiku-uri japoneze.

O notă distinctă în peisajul literaturii române, urmărind fenomenul haiku, o face Mihai Epure, scriitor și fost diplomat (din nou diplomat!), care declară: „Nu mai căutați perfecțiunea! Ea a fost descoperită; o găsiți într-un moment liric haiku, moment ce are echivalență în sublima contopire dintre ființa umană și natura zămislitoare a neconținerii vieții”. În definiția dată haiku-ului, Epure aduce o savoare personală, probabil inspirată de anii petrecuți în Japonia. În accepțiunea sa, părțile componente ale unui haiku (spațiu, obiect, timp) formează un tot unitar. Între elementele unui haiku, el identifică o relație de interdependență și, în plus, vede haiku drept „o intimă și riguroasă ordine ce guvernează construirea și desfășurarea poemului, obiectele găsindu-și delimitare spațială

și temporală”. Mai filosofic, Epure găsește uneori în haiku momente de echilibru între viață și moarte. El nu doar citește poemul haiku, ci îl și simte, drept o entitate în care „poezia, adevărul și existența formează împreună un ansamblu articulat”. Prin haiku, ființa umană nu are nevoie să escaladeze obstacolele pentru a ajunge la obiecte.

În percepția sa, estetica este o trăsătură atavică a poporului japonez. Ca români, îi suntem recunoscători domnului Epure pentru unele detalii prețioase legate de viața marelui Matsuo Bashō, pe care îl numește „regele neîncoronat al haiku-ului”, cu o largă „diasporă artistică” de-a lungul meridianelor. Ca un Sfinx sculptat în stâncă, Bashō își mărturisește imortalitatea: „Cine scrie 3-5 poeme haiku este poet. Cine scrie 10 este un maestru”.

11. Există trăsături românești în haiku?

Frapat de pasiunea noastră pentru haiku, un prieten japonez mi-a declarat jovial, pe 24 aprilie 2015: „dacă avansați atât de repede cu haiku-ul românesc, peste 100 de ani japonezii vor vizita România să învețe despre haiku”. Poate că viitorul haiku românesc va face un pas lateral, reconciliind mai viabil haiku-ul nativ nipon cu noua tendință de a-l reforma, prin compunerea de exemplu de aforisme în matrice de haiku. Imaginația și înclinația spre inovare a românilor nu pot fi stăvilite în zborul peste frontierele tiparelor standard, chiar cu

riscul de a-și frânge aripile. Simplul transplant al aripilor din japoneză în română nu ar garanta zborul.

Poeții români nu imită, simplu, haiku-ul japonez, ci își croiesc propria cale spre a-l compune, sau mai degrabă îl „închiriază” pentru propriul lor uz, returnându-l în timp cu dobânda cuvenită.

Chiar dacă regulile de bază ale haiku-ului recomandă evitarea metaforelor, comparațiilor, epitetelor sau elipselor și altor figuri de stil, haiku-ul românesc de astăzi uzitează pe alocuri asemenea tropi ornamentali. Cu cât sunt mai subtili și mai puțin expliciți, cu atât mai apreciați, în mod paradoxal, contrastând cu însăși simplitatea definitorie a haiku-ului.

Volens-nolens, regăsim în haiku-ul românesc reminiscențe ale incantației populare. Mai frecvent în limba română decât poemul în trei versuri, catrenul împânzește atât poezia populară, cât și pe cea cultă. De la chiuiturile de nuntă până la epitafuri (ca pe crucile din cimitirul Săpânța), de la ghicitorile infantile până la epigrame și aforisme, armoniosul catren este omniprezent, nu numai în mini-poezia noastră, ci și în însăși viața de zi cu zi. Profund filosofic precum în unele poezii de Eminescu, sau ironic și vesel ca în cupletele populare, enigmatic precum în ghicitori sau explicit ca în balade, uneori abordând un stil parodistic, catrenul face parte din traiul nostru. De la trei la patru versuri este doar un pas. Dacă scădem aritmetic poemul într-un vers al lui Pillat din clasicul catren, rezultă un haiku în trei linii. Poate titlul unuia din volumele sale, „Eternități de-o clipă”, s-ar potrivi pentru o eliptică definiție a haiku-ului.

Pe noi, românii, ne încearcă unele dileme în privința haiku-ului. Ezităm în privința metaforelor, neștiind în ce măsură sunt admisibile, atâta vreme cât haiku se adresează direct, concis? Chiar dacă n-ar fi admisibile formal, uneori le găsim subînțelese tacit, chiar și în haiku-ul clasic.

Dilema lirică ne încearcă mai demult. Într-unul din primele poeme în limba română, redescoperim faimoasa „dilemă a florii”: *o tai, se strică, o las, o ridică altul*. Autorul, Ienăchiță Văcărescu (1740 – 1797), a lăsat cititorului plăcerea de a descoperi paralela cu o fată (mini-poemul „Într-o grădină”). La fel de bine, în unele din poemele japoneze haiku, cititorul poate să imagineze o fată în locul florii. Formal, s-ar permite? Iată un exemplu de Bashō:

*For a lovely bowl
let us arrange these flowers...
since there is no rice.*

*Pentru o vază drăguță
să aranjăm aceste flori...
dacă nu avem orez.*

Organism viu, haiku evoluează după propriile capricii în fiecare limbă. Priviți-l pe domnul Herman van Rompuy! Poemele sale în limba flamandă aduc un aer proaspăt, unul european, în peisajul haiku-ului, proiectând o perspectivă originală chiar și spre Matsuyama, orașul poetului Masaoka Shiki. În același timp, haiku devine tot mai divers: nimeni nu-i poate opri pe oameni să-și numească „haiku” propriile trei

versuri chiar și când nu respectă niște reguli fixe. Anul acesta am auzit, la o conferință în Tokyo, un comentariu care probează spațiul larg de interpretare al acestui gen de poezie. Referindu-se la o mult așteptată declarație a premierului japonez, cineva a lansat supoziția că va fi ca un haiku: fiecare va găsi în ea ce își dorește.

În orice caz, prin natura sa, haiku nu impune prea multă reglementare în limba română, iar în viitor cred că regulile sale se vor relaxa și mai mult, având în vedere receptivitatea la nou impusă de globalizare.

Ce face haiku-ul atât de inexorabil și seducător în România ultimului deceniu? De ce ne place să-l citim și să-l scriem? Pentru mine, înainte de orice, este puritatea simplității sale, lăsând intactă estetica exprimării. Nu se cer cunoștințe sofisticate, nu înaltă știință, nu rimă, nu metru iambic sau de altă natură, nu o succesiune prestabilită de silabe accentuate/neaccentuate, nici filosofie profundă, ci totul deschis liberei alegeri, cu excepția structurii de trei versuri în 5-7-5 sunete, chiar și această regulă rămânând flexibilă pentru mulți autori. Simplității i se adaugă brevitatea, economisind timpul fiecăruia dintre noi.

În poezia clasică românească, nimeni nu stă să numere pe degete 5-7-5. Ritmul vine aproape instinctiv, cu muzicalitatea fiecărui vers. Dar cred că este mai importantă poezia în sine, decât stricta uniformitate a metricii, chiar și în cazul poemului scurt.

Dacă vrem să respectăm cu prea mare acuratețe toate regulile „ortodoxe” ale haiku-ului, ne autolimităm spațiul de expresie, ratând creația novatoare. Cei care își permit anumite

abateri au nu doar șansa originalității, dar și pe aceea a interacțiunii cu un corp viu, haiku.

Pe de altă parte, orice exagerare trebuie evitată. Cine poate jalona limita între epigramă și haiku? În română, avem mulți autori de epigrame, genul fiind foarte popular. Unii din ei practică în paralel și haiku-ul. Chiar și în limba franceză, primele haiku-uri traduse din japoneză s-au numit, la început, „Epigramele lirice ale Japoniei”.

Aici însă riscăm o capcană, cel puțin în cazul meu. Cine se îndrăgostește de haiku, îi rămâne captiv. Captivul ospitalității (omotenashii), din care ești liber să evadezi oricând, dar ești întotdeauna binevenit să rămâi cât dorești, beneficiind de exercițiul intelectual spiritual.

Fiecare limbă nouă care adoptă haiku-ul se îmbogățește și îl îmbogățește. Dacă primul portofoliu de comisar european al României a fost „multilingvismul”, judecând după numărul de haiku-uri scrise de români în limbi străine, a fost o opțiune corectă! Insulă de latinitate într-un mediu slav, România se dovedește ospitalieră cu ungurii, germanii, turcii, ucrainenii, iar unii dintre noi chiar le vorbesc limbile. Suntem multilingviști, ca haiku-ul.

Cineva și-a exprimat dorința de a învăța mai bine limba engleză, doar pentru a fi capabil să-și traducă haiku-urile (mulți români își traduc singuri poemele). Literatura noastră s-a îmbogățit prin învățarea limbilor străine. Dimitrie Cantemir (1673 – 1723), de exemplu, domnitor al Moldovei, scriitor și filosof, s-a remarcat drept un veritabil poliglot, vorbind nu mai puțin de 11 limbi.

În altă privință, cineva ar putea analiza haiku-ul românesc în raport cu referirile la anotimpuri, pe lângă cadența 5-7-5.

Trăsăturile lingvistice specifice culturii românești au făcut ca țara mea să se distingă în lumea haiku-ului. Este adevărat că, traducând sau transpunând un haiku din japoneză în română, întodeauna pierdem ceva, iar în sens invers, din română în japoneză, din nou, traducerea nu poate fi perfectă.

Deși ambele limbi se caracterizează printr-un înalt grad de muzicalitate, datorat abundenței vocalelor, fiecare are specificul ei inimitabil.

Românii par a nu fi tentați să urmeze tipare prestabilite, măcar dacă privim spre nonconformistul sculptor Constantin Brâncuși sau spre Eugen Ionescu, părintele teatrului absurdului. Cine poate ști ce fel de haiku va rezulta din condeiul românesc? Uneori, literatura noastră evadează spre spațiul metafizic, în care putem regăsi, în cazuri excepționale, și haiku-uri clasice japoneze.

Un lucru este sigur, haiku este disjunctiv practicilor ezoterice. Este un produs al oamenilor, pentru oameni. Una din definițiile sale ar trebui să înceapă cu „noi, poporul...”

Ca și în alte limbi, în română, haiku se referă la viață, la bucuria de a trăi, la percepția oamenilor despre natură și timp. Cuvântul „moarte” și altele conexe lui sunt rare în haiku, ceea ce face din acest gen literar un „balsam sufletesc”.

Aceste poeme, pilule comprimate de bucurie, oferă un catharsis în lupta cu stresul zilnic. Ne dăruiesc optimismul și puterea integrării în natură, fără a ocoli uneori melancolia.

Limba română oferă, sper eu, un plus de savoare poemului în trei versuri. Cu certitudine, haiku a intrat în literatura

română depășind stadiul unui poem „manufacturat”, dincolo de valoarea sa artistică dovedind capacitatea sufletului de a contempla și respecta Mama Natură și natura umană. Haiku poate fi pentru noi un receptor al naturii în sufletul uman.

Constatăm un proces de maturizare a haiku-ului românesc. Meșteșugind vorbele într-un anume spațiu tehnic, natural și spiritual, el este rezultatul unei practici persistente, pasionate, modelată de inspirație.

Fără rival în a inspira la haiku, *Floarea de cireș* (sakura) își are corespondență în limba și cultura română, cum ar fi, de exemplu, floarea de măr. Expresia „de florile mărului” înseamnă ceva „fără finalitate” sau fără scop. De fapt, frumusețea însăși nu are finalitate sau scop. Astfel, „florile mărului” se aseamănă cu o petrecere „ohanami” (contemplarea florilor de cireș în Japonia), fără niciun scop practic, pur și simplu de dragul frumuseții abstracte.

La o mai profundă analiză însă, un alt laitmotiv al poeziei populare românești, „foaie verde”, se poate compara cu sakura (floarea de cireș), prin frecvența sa în poezie.

În general, se manifestă o tendință de a adapta haiku la realitățile românești, deoarece unele lucruri din Japonia rămân exotice în țara mea: bambusul, bananierul, broasca țestoasă, sau, pe o altă treaptă, ceremonia ceaiului. Există însă și o serie de lucruri comune, ca floarea de cireș, brazilii, greierii, sperietorile de ciori, peștii, broaștele etc.

12. Haiku-ul românesc pe arena internațională

Ca o recunoaștere a prezenței active a românilor în mișcarea internațională a haiku-ului, la a șasea ediție a concursului în limba engleză „Yamadera Bashō Memorial Museum” din anul 2014, în grupajul de poeme selectate (iulie 2014), prima țară europeană ca număr de poeme trimise nu a fost nici Marea Britanie, nici Franța, nici Germania, ci... surpriză, România! Cu 10 poeme selectate, România s-a clasat pe locul 3 după SUA și Australia. Și mai sugestiv este câștigătorul Marelui Premiu la categoria 2 (gimnaziu), care nu e japonez, ci... român, eleva Andreea Cîrligeanu din Botoșani:

*După ploaie
în fiecare baltă
fața mamei.*

Colecția cuprinde câțiva autori renumiți de haiku români, printre care Vasile Moldovan, Cezar-Florin Ciobîcă etc. Se pot adăuga la cei 10 români încă alte două nume românești selectate din Italia (Miclăuș Silvestru) și Elveția (Ana Prundanu). Iată un poem al doamnei Prundanu:

*Stele de aur împletite
Taiko trepidează în aer
Legănând cerul calm.*

Nu trebuie săpat adânc pentru a decoperta recunoașterea haiku-ului românesc în Japonia. În numărul 116 al revistei HI din anul 2015, Dan Iulian a primit „mențiunea de onoare” pentru acest poem:

*Ultima frunză
își întâlnește umbra –
pădure tăcută.*

În „O antologie a haiku-ului contemporan mondial”, publicată de Bruce Ross în 2015, sunt incluși trei români: Marius Chelaru, Cezar-Florin Ciobîcă și Eduard Țară.

Haiku-ul românesc se inspiră, din motive evidente, din limbi terțe, nu din japoneză, diluând astfel din conținutul, frumusețea și savoarea originale. Traducerile sau chiar haiku-urile originale se inspiră din engleză, franceză, italiană sau spaniolă. Prezentarea formală în trei versuri este și ea transpusă din limbi terțe, pentru că în japoneză se scriu într-o singură linie, dar urmând cele 5-7-5 „onji” (caractere/sunete).

Tendința în haiku-ul românesc este să dilueze regulile, să se abată de la referirea strictă la un anotimp (kigo) și chiar de la formatul strict de 5-7-5 silabe. Până și juxtapunerea entităților este uneori eludată sau diluată, de dragul flexibilității. Nu este neapărat un lucru rău, ținând cont că, poate, în haiku s-au adus elemente novatoare, ca Brâncuși în sculptură, Eugen Ionescu în teatru și Tristan Tzara în poezie. Cine știe ce elemente novatoare va aduce viitoarea generație de haiku!? În orice caz, autorii români nu transpun automat haiku din alte limbi, nici nu le reproduc, ci pur și simplu își

compun propriile creații. Sunt bune sau rele? Cititorul să le judece! Un aspect uneori neglijat în românește este recitarea cu voce tare a poemelor. Sonoritatea lor poate să le distingă, relevând neregularități, mai ales neintenționate aliterații care le pot altera calitatea. Mai ales în românește, muzicalitatea poemelor contează.

Cărțile publicate de *Romanian Haiku Group* sunt fără îndoială un câștig pentru haiku în România, prin demersurile lor inițiatoare, câștigându-și deja o destul de considerabilă reputație intrernațională. Un lucru este sigur: haiku și-a făcut o intrare ireversibilă în literatura română, cu implicații comprehensive asupra poeziei noastre.

Aș vrea să-mi acceptați scuzele pentru lipsa unei abordări exhaustive și pentru posibila omitere a unor proeminenți autori contemporani de haiku din România, dar luați-o ca un semn al diletantismului meu, sau chiar al ignoranței. Mă consider în cel mai bun caz un amator în haiku, dacă nu chiar un novice. Nu mă pot numi nici măcar un versificator, în românește, aceasta implicând rimă și ritm, care necesită efort și timp adițional. Nici nu știu dacă haiku-ul meu este sau nu un haiku veritabil. Cine știe? Dacă intrăm în dezbateră „haiku sau nu?”, atunci vom fi pierduți, ca la contemplarea capodoperei lui René Magritte (1898 – 1967) „Aceasta nu este o pipă”. Titlul are rațiunea sa: pictura nu este o pipă, este doar o pictură, chiar dacă reprezintă o pipă. Un lanț întreg de negații și afirmații ca în oglinzi paralele poate continua cu explicațiile „ad infinitum”. Dezbateră pe tema „haiku/ne-haiku” poate merge până la absurd. În felul acesta ne apropiem și de faimosul scriitor român Eugen Ionescu, fondatorul teatrului absurdului.

În aceeași bună tradiție, aș putea afirma cu modestie, „haiku-ul meu nu este haiku”, dar voi face tot ce pot să îl îmbunătățesc.

În continuare, cineva poate să dezbată chiar despre non-haiku, incluzând și „dada-haiku” (a se vedea subtitlul 17).

De fapt, citind cel mai faimos haiku-uri de Bashō, s-ar putea afirma: acesta nu este o veche baltă! Este doar un haiku despre vechea baltă. Corect!

13. Haiku pe internet sau haiku cibernetic

Astăzi, internetul oferă o mulțime de comentarii și opinii despre haiku. Așa, de exemplu, doamna Cezarina Adamescu, cititoare româncă, dovedind o rafinată percepere a poemului, numește haiku „un bliț poetic”. Cert este că prin internet reverberația cu cititorul sau auditoriul (yoin), ca o constituentă a haiku-ului, se realizează mult mai ușor.

Obişnuim să spunem: ceva ce nu se află pe WWW, nu există. Haiku există din abundență în Web. Acest lucru se confirmă și pentru haiku-ul românesc. Zilnic, în spațiul virtual se publică noi haiku-uri românești, fără a fi tipărite. O imagine comprehensivă asupra haiku-ului în România nu mai poate omite spațiul virtual.

Să nu subestimăm blogosfera! Ea permite scriitorilor individuali să-și scoată în lume propriile haiku-uri, fără bariere, după propriul gust. Pot să comunice cu amatori în ale haiku-ului din lume, iar mecanismul chiar funcționează. Unul a încercat chiar inventarierea blogurilor românești de haiku, pe

<http://blogurihaiku.blogspot.jp/>. La mijlocul lunii mai 2015, se identificaseră nu mai puțin de 30 de bloguri, număr ce a crescut, probabil, între timp. Pe blogul său, Ion Codrescu enumeră multe distincții internaționale primite, printre ele și *Mențiunea de Onoare* a cotidianului japonez Mainichi, în anul 1990.

14. Haiku pentru copii

Al 13-lea concurs „Haiku by World Children”, organizat de Fundația JAL (2013/2014) s-a focalizat pe tema „Visuri”, beneficiind de prezența unor copii din România, printre cei din 34 de țări și regiuni, cu poemele lor însoțite de desene. Să luăm un exemplu, de Diana Gonțilă, la vârsta de 11 ani:

Acasă din nou

Pădurea mi-e adăpost

În vise, noaptea.

Încurajați de profesori și instructori entuziaști, copiii din România învață să înțeleagă, să savureze și să compună haiku. Conexiunile între tinerele generații din cele două țări ale noastre oferă copiilor români șansa de a se apropia de înțelesul haiku-ului. Am avut privilegiul de a întâlni copii de la școlile elementare Kawamata și Shimizu, din prefectura Fukushima, care și-au trimis desenele prietenilor din București, în semn de recunoștință și ca răspuns la desenele și scrisorile de încurajare

primite după Marele Cutremur din martie 2011. Prezentând splendorile peisajului și poporului nipon, desenele îi vor inspira pe copiii români să compună haiku.

Profesorul Ion Găbudean din Târgu Mureș, cu talentul său pedagogic, este unul din entuziaștii care își învață elevii să compună versuri de tip haiku și chiar a publicat plachete în care elevii își însoțesc haiku-urile cu desene.

Pe de altă parte, dacă devine prea didactic, tocmai acest entuziasm poate altera profund spiritul haiku-ului, făcându-l mai degrabă un joc social bazat pe reguli stricte, omițând creația originală.

Predarea cunoștințelor despre haiku, de către autori experimentați români, stimulează interesul și oferă o mai bună cunoaștere. În același timp însă, poate limita spațiul de expresie, poate inhiba originalitatea, inovația și apetitul copilului de a fi el însuși.

Haiku se dovedește un bun ambasador al României. Președintele Statelor Unite a felicitat-o pe Sonia-Maria Coman, eleva din România care la numai 11 ani a primit un premiu internațional pentru haiku⁵.

15. Haiku extraterestru

A vorbi despre haiku extraterestru nu reprezintă o fantezie sau o glumă. Chiar există haiku extraterestru, prin poemele poetei românce iubitoare de haiku, Clelia Ifrim, selectate de

---

⁵ Vasile Moldovan, alocuțiune la WHAC4, 2008

JAXA (Agenția Japoneză de Explorare Spațială) pentru a fi stocate la bordul modului orbital KIBO, pe Stația Spațială Internațională (ISS). Una din poeziile sale, trimisă de pe Pământ direct astronautului Koichi Wakata, i-a provocat acestuia următoarea replică: „...am simțit că am fost înzestrați cu acest dar al vieții de la părinții noștri și de la pământul mamă. Când am privit pe fereastra modului Kibo, frumusețea planetei albastre m-a șocat și am fost copleșit de grațitudine pentru acest dar primit”⁶. Iată poezia, aproape o cosmogeneză:

*Acest vis este pământul meu.
Îl am de la părinți.
Lucrez la el
și-l voi lua cu mine.
El mă cunoaște.
Va spune: a fost așa și așa
și niciodată altfel.
Mâinile stau tipărite în umbra lui
și la nevoie
mă pot adăuga cu totul.*

Printre alte distincții, Clelia Ifrim a obținut Marele Premiu la *Festivalul Matsuo Bashō* din Japonia, 2011, cu următorul poem:

*Lebăda albă-n zbor –
săgeata sacră alunecă
în corpul meu pur.*

---

⁶ Clelia Ifrim, *Cloșca cu puii de piatră*, Limes, 2014

Una din cele 18 cărți pe care le-a publicat, „Japonia mea iubită”, ediție în limbile română, engleză, franceză și germană, se numără printre cele mai bune cărți ale anului 2011 (David Burleigh, The Japan Times, 2011). Akita International Haiku i-a tradus deja cartea de haiku despre cutremurul din 2011. Haiku-ul inspirat de fotografie se regăsește într-o compoziție comună a Cleliei Ifrim cu Nicole Pottier, purtând titlul „Des mots du monde”, în franceză și engleză. Lucrări de-ale sale au apărut și în antologia „Haiku – poezie veche și modernă” (MQ Publishing London).

16. Haiku-ul religios în România

O privire meditativă asupra haiku-ului ne aduce mai aproape de istoricul și filosoful român Mircea Eliade (1907 – 1986), care a dezvoltat ideea că Dumnezeu reprezintă unitatea tuturor contrariilor (*coincidentia oppositorum*⁷). În felul acesta, izvorând din uniunea contrariilor prin juxtapunere, haiku este bine poziționat pentru a exprima gânduri și simțăminte creștine.

Plin de contraste este și aforismul poetului diplomat Lucian Blaga, într-o dihotomie Rai - iad: „*Întunericul nu trebuie să-l luminăm ca să-l putem vedea*”.

Răspândit surprinzător de mult în comunitățile religioase române, haiku-ul creștin nu a fost inventat în țara mea. Roger

---

⁷ Anastasia Dumitru, revista *Haiku*, 18 noiembrie 2013, București

W. Hancock este un exemplu recent din SUA, posedând propria cale de a scrie, prin concentrarea mai atentă asupra spiritului decât asupra naturii, mai mult „spunând” decât „arătând”.

Dar ce se petrece cu haiku-ul creștin în România? Specificitatea constă în orientarea sa ortodoxă. Nu în sensul respectării stricte a canoanelor de bază (ortodoxe) ale haiku-ului, ci urmând calea creștinismului ortodox. De exemplu, Ion Untaru reflectă Paștile descriind scene biblice:

*Fiul crucificat;
sprijinit de cruce,
Dumnezeu plânge.*

Deși pare o simplă descriere a Calvarului, originalitatea constă în faptul că Tatăl plânge, conferind întregii imagini o notă mai profund tragică.

Tot despre Paști, de același autor:

*Noaptea Învierii:
atâtea lumini
sclipesc în cimitir! – SE REPETĂ PE PAG. 51*

De obicei, cimitirul se află lângă biserică, unde noaptea Învierii atrage oamenii la Liturghie cu lumânările aprinse. Licuricii tradiționali din haiku se regăsesc în această imagine, primăvara. Chiar dacă sunt în cimitir, sclipirea lor are o notă de bucurie, la cea mai mare sărbătoare a creștinătății, Învierea.

Destul de răspândit în România de azi, exercițiul haiku-ului ortodox excelează mai ales în rândul ermiților. De aceea, poate

fi și un ermitaj al cuvintelor, un locșor calm unde cuvintele se pot retrage în liniște departe de stresul străzii.

Faptul că peste 80% dintre români se declară ortodocși nu înseamnă bigotism, ci mai degrabă o reflectare a bogatei și translucidei lor spiritualități, a profundului simț al imaterialului, a valorilor intangibile ale vieții și a sufletului lor generos și sofisticat. Aceasta s-ar putea să altereze într-un fel haiku, dar cu siguranță poate aduce plusvaloare farmecului său.

Sentimente pioase inspiră și aceste versuri de Cristina-Monica Moldoveanu:

Vecernie

Mă închin în fața

Lumânării plecate.

Magia rugăciunii se amplifică în noapte, când lumânările devin mai vizibile. Modestia în fața lumânării îndoite probează sincera pocăință.

Sau acest instantaneu, în limba engleză:

Forty Martyrs' Day –

a child on a bike circles

the street crucifix.

Intersecția de drumuri devine o cruce, iar ingenuitatea copilului contrastează cu martiriul sfinților.

Religia nu înseamnă doar creștinism. Președintele Uniunii Scriitorilor din România, Nicolae Manolescu, în prefața la *Istoria Literaturii Japoneze* (de Shuichi Kato) a descoperit

similitudini între bisericile de lemn din România și templele de lemn din Japonia, ca sursă de inspirație pentru poeți. El remarcă: „Civilizația lemnului leagă peste timp și spațiu România de Japonia. Descoperi aerul de efemeritate: lemnul nu durează.”

Mai presus de orice, R.H. Blyth, în prefața sa la lucrarea în patru volume *Haiku – cultură estică*, face o subtilă conexiune, ridicând haiku la rang de religie, afirmând că „haiku... la singular semnifică o artitudine poetică a minții poeților, modul lor de viață, religia lor”. Prin aceasta, i-aș încuraja pe confrății mei români în ale haiku-ului să ridice haiku la rangul de stare spirituală.

Cu gândul la cele trei versuri, cred că nu este o blasfemie să spun că entitatea cea mai notorie compusă din trei elemente este Trinitatea, iar acest adevăr poate fi o binecuvântare pentru haiku.

Remarc un poem creștin simplu, de Ion Untaru, punând o lumină magică pe simplitatea credinței:

Noaptea Învierii:

atâtea lumini strălucesc

în cimitir! – SE REPETĂ PE PAG. 49

Un magnific enoriaș al haiku-ului creștin românesc, Dumitru Ichim, preot ortodox cu doctorat la Princetown University, New Jersey, întrebat dacă este poet sau teolog, a răspuns: „Să nu uităm că teologul și poetul sunt colegi, stau în aceeași bancă și amândoi se pregătesc întru slujirea Cuvântului prin cuvânt”. Născut în 1944, el publică poezii din 1973, fiind

considerat de scriitorul Valeriu Anania drept „primul poet român care a scris haiku-uri și strofe tanka la o vreme când cei din țară abia auzeau de așa ceva”⁸.

În vreme ce haiku-ul clasic ne oferă uneori materialitatea nimicului, haiku-ul creștin ne poate reține atenția cu opusul, goliciunea materialității. Obiectele de pe pământ nu au sens pentru ființa umană, fără pacea spirituală.

17. Haiku și dadaism

Născut în România, poetul Tristan Tzara este unul din fondatorii poemelor Dada și ai *mișcării Dada*, care au condus în cele din urmă la așa numitul „dada haiku” de astăzi. Eseist avangardist, jurnalist, autor dramatic, critic literar și de artă, compozitor și regizor de film, Tzara a făcut parte dintr-o „mișcare de la începutul secolului XX în artă, literatură, muzică, și film, care făcea haz de convenționalismul social și artistic” (Dicționar Oxford). Acea mișcare a evoluat apoi spre suprarealism.

Folosind tehnica dadaistă, unii oameni confecționează astăzi „dada haiku”, mai ales pe internet. Metoda lui Tristan Tzara de producere a poemelor dadaiste a fost descrisă de el însuși: tăiați cuvinte disparate dintr-un articol de ziar, amestecați-le într-un săculeț și așezați-le unul după altul în ordinea în care le scoateți.

---

⁸ Prefață la cartea *Apa morților*, Cluj Napoca, 2013

Încrezători profund în propriul subconștient, dadaiștii credeau că selecția întâmplătoare a cuvintelor are un sens pentru minte, care creează apoi asociații logice între acele cuvinte. Lăsând la o parte tehnica evident empirică de a produce poeme (tehnică amplificată astăzi prin programele pe computer), unele poeme realizate sau inspirate prin tehnica dadaismului au sens, cum ar fi cel al lui Paul Éluard (1920):

*Ezitănd, vântul
Rulează o țigară
De aer.*

18. Haiku în viața mea

Dacă mă întrebați de ce compun haiku, răspunsul vine, poate, din exclamația unui mare poet și diplomat român, Vasile Alecsandri, din 1866: „Românul s-a născut poet”. M-am născut, și eu, tot român.

Ambasador al României în Franța între 1885 – 1890, atras de poezia niponă, Alecsandri și-a exprimat atunci intenția de a călători în Japonia, dar din păcate intenția a rămas doar un vis. Totuși, influențat de lirica orientală, a creat un nou gen de poezie în România, denumit „pastel”. Pentru a vedea cât de mult se aseamănă cu haiku, să luăm un mic exemplu, o strofă de trei versuri din poezia Doina:

*De-aș avea vro șapte frați,
Toți ca mine de bărbați
Și pe smei încălecați!*

Nu rezonează oarecum cu „shikchifukujiin”, cei șapte zei ai norocului, din japoneză?

Oare flirtez cu haiku? S-ar putea, dar este un flirt relaxant și instructiv. În repetatele mele încercări de a înțelege profunda natură a haiku-ului, am descoperit tenacitatea și dedicația drept trăsături specific japoneze, care combinate cu „un suflet poetic” conduc la chintesența poeziei simple – haiku. Căutând să mă familiarizez mai mult cu specificul culturii nipone, cu sufletul și mai ales cu oamenii care mă înconjoară în ultimii trei ani, am ajuns în cele din urmă, inexorabil, să mă descopăr mai mult pe mine însumi.

De generații întregi, japonezii știu ceva ce unii abia descoperă: dacă vrem să supraviețuim într-o lume tot mai sofisticată, trebuie să simplificăm lucrurile până la esențe.

Așezând în cuvinte scurte ceea ce vedem, ne verificăm în timp. Ne educăm abilitatea de a diferenția propriile vederi de ale altora. Din fericire, am fost trimis în Japonia (în anul 2012), fapt ce mi-a oferit unica șansă de a descoperi brevilocvența haiku-ului la el acasă. Prin aceasta mă redescopăr cu modestie, empatie și dăruire. În același timp, nefiind specialist în poezie, de la bun început mă declar un adept al haiku-ului „stil liber”, cu o abordare destul de nonșalantă a regulilor și mai ales a subiectelor tratate.

Într-un fel, revelația haiku-ului mi-a readus infailibil în memorie copilăria, simplă, magică, inocentă, fără griji,

strălucitoare, aproape de natură și protejată de umbrela părinților, diseminând în jur frumusețe pură. Am redescoperit nu numai bucuria valorilor de bază ale vieții, dar și valoarea nimicului, a necuvântului, a muțeniei. A trebuit să-mi reevaluez aritmeticul zero, ca valoare a tăcerii exprimând personalitatea cuiva. Fiecare petală căzută este un zero, dar nu unul frivol, ci unul adăugat după o altă cifră, potențând floarea fecundată rămasă în copac. Viața terestră a fiecăruia dintre noi tinde spre zero, pentru că se termină undeva în viitor. Haiku, la rândul său, tinde spre simplitatea maximă, ajutându-ne să vedem viitorul punct „zero” (moartea) ca o valoare adăugată la ceea ce eram înainte de a compune haiku (zero adăugat după 1, egal 10).

Într-o altă notă, ceva mai meditativă, văd chintesența haiku-ului drept pod între clipă și eternitate, între aici și acolo (în infinit).

Tatăl meu obișnuia să dea citate din aforismele lui Confucius, aducându-le astfel celor doi fii ai săi savoarea Zen-ului, atât de încorporat în haiku. Era timpul spontaneității, al dezinvolturii, al ingenuității și chefului de joacă, al tinereții și optimismului inocent, un fel de ușurință a vieții revelată acum de haiku.

Pentru a oferi o idee despre modestele mele tristihuri, am să redau o parte din prefața lui David Burleigh la cartea mea, „Ambassadorial Haiku”⁹, din nou adresându-i mulțumiri:

---

⁹ Radu Șerban, *Ambassadorial Haiku*, Editura Ecou Transilvan, 2014

„Traducându-și prin adaptare în engleză poemele compuse inițial în română, Șerban aduce haiku-ului sensuri dintr-o altă lume, perceput într-o modalitate neobișnuită:

*„Brad împodobit,
În Turnul Tokyo luna –
Iz de tămâie.”*

Tot în mod neobișnuit traduce și sensul unității fundamentale, pentru a forma un pod între limbi și culturi diferite:

*„Sub podeț nipon,
Arcade brâncovenești –
Clipocit bilingv.”*

Pe alocuri haiku-ul său are nuanțe romantice, aspect neuzual în haiku-ul compus în Europa de Est, oamenii din diverse zone preluând forma haiku-ului și aplicând-o de o manieră proprie. În același timp, poate să transmită simplu și rezonant experiența de vizitator al Japoniei:

*„Peste creștet nins
Primul răsărit din an –
Țara Soarelui.”*

Îl vedem astfel pe ambasador explorând țara, de la nord la sud, întâlnindu-i oamenii, istoria și cultura în această colecție de haiku. Ca și Japonia, România își are istoria ei specială și

cultura, la fel cum are și poeți activi, inclusiv în haiku precum și în forme poetice mai tradiționale, unele scrise în engleză pentru a menține legătura cu lumea largă. După mai bine de un secol de circulație internațională și cu un corp crescând de entuziaști, haiku își menține prospețimea atractivității, după cum notează ambasadorul, într-o vizită la Matsuyama:

*„Nicicând veteran
La Matsuyama, Shiki
Primind haijinii.”*

Deși a trăit puțin, comemorat într-un mare muzeu din orașul natal pe insula Shikoku, Masaoka Shiki nu numai că a reformat poemul pentru timpurile moderne, dar i-a dat chiar și numele modern de „haiku”, care încă este ospitalier cu invitații”.

Nu mă consider poet, nici haijin. A „fabrica” haiku este un mod de autodisciplinare, prin disciplinarea cuvintelor. Dacă într-adevăr vorbele reflectă personalitatea și gândurile, atunci se poate regăsi în „fabricarea haiku-ului” o gimnastică a minții. Mulți japonezi sunt neîncrezători în capacitatea reală de a scrie haiku în limba română. De exemplu, când i-am spus unui prieten despre propriul meu haiku, întrebarea lui m-a frapat: ce este haiku? Imediat am înțeles că întrebarea nu venea din ignoranță, ci din ironie: cum e cu puțință ca un străin să înțeleagă cu adevărat haiku? În același timp, cu regret trebuie să recunosc că avea dreptate: nu voi fi niciodată capabil să asimilez pe de-a întregul haiku-ul, nu numai ca poezie, ci și ca

stare de spirit și ca fenomen contemporan. Substantivele cu conținut vag, aluziv și abstract sunt mult mai frecvente în haiku-ul din limba română, ceea ce mă face și mai curios să decelez taina internă a haiku-ului original, japonez.

Trebuie să împărtășesc cu dumneavoastră una din experiențele personale, chiar cu riscul de a mă dovedi puțin egocentric, dar dincolo de apariția oficială în public avem nevoie să fim noi înșine, în raport cu haiku. În ultimii 4 ani, haiku a devenit pentru mine un exercițiu de relaxare eficient, aproape zilnic. Faptul că nimeni nu-mi impune nimic, nici reguli, nici termene, nici scadențe mă determină să mă simt eu însumi, detașat de întreaga lume, dar în același timp conectându-mă cu realitatea recentă.

Eludând vanitatea, nu-mi pasă dacă scriu un haiku memorabil sau nu. Mult mai important este efectul spiritual, terapeutic al haiku-ului, revelația prin scris, exercitând un efect catartic asupra sufletului.

Poate unii au dreptate afirmând că numai japonezii pot scrie un haiku veritabil, dar nu pot nega existența unui întreg curent numit „haiku”, veritabil sau nu, în România de astăzi. Am convingerea că, la modă în România, haiku își va spori calitatea în viitor. Este recomandabilă, în opinia mea, chiar remodelarea unui haiku mai vechi, de același autor. Personal mă gândesc să rescriu mai multe haiku-uri de-ale mele, când mă voi pensiona. Nu e o promisiune, dar se pare că am ajuns „dependent de haiku”. Aproape zilnic, de când sunt în Japonia, sunt tentat să-mi aștern cuvintele într-o matrice de tip haiku, cu plăcere și perseverență.

Pentru a închide cercul, revin la întrebarea „de ce scriu haiku”. Unui prieten i-am răspuns cu o glumă: pentru a practica una din culturile japoneze la Tokyo, am dat cu banul, între haiku și... sumo. Slavă Domnului, a ieșit haiku! Cu mult timp înainte, am exersat sudoku, acel joc aritmetic japonez, solicitând o gândire sistematică, însă mult mai încorsetat de reguli precise. Haiku este mai mult decât o matrice de 5-7-5 silabe, haiku lasă spațiu nesfârșit imaginației, ceea ce nu este cazul careului de 9x9 pătrățele la sudoku. Pe lângă o strofă de 3 versuri, are ceva magic din limpezimea de smarald a stropului de ceai la ceremonia specifică.

După mai bine de 3 ani de viață în Japonia, trebuie să mărturisesc în final că am înțeles oarecum logica segmentării auditive 5-7-5. Îmi sună în urechi muzicalitatea vorbirii nipone cotidiene, de regulă într-o asemenea cadență. În limba română nu este cazul, de aceea facem efortul să numărăm silabele, pe când în japoneză par să vină instinctiv. Și încă un detaliu important: în limba japoneză nu se face distincție între silabele accentuate și cele neaccentuate. Este greu de înțeles în limba noastră, unde accentul joacă un rol important.

Sper că timpul și exercițiile vor aduce o plusvaloare modestelor mele compuneri.

Poetul nostru național, Mihai Eminescu, a făcut următoarea remarcă (în *Criticilor mei*):

*Multe flori sunt, dar puține
Rod în lume o să poarte.*

Aceste versuri ar putea avea o rezonanță distinctă pentru mine: trebuie să scriem multe haiku, pentru a reuși câteva bune. Cu toată modestia, sper că printre cele peste 2000 de haiku-uri publicate veți găsi măcar unul demn de citit.

Într-o lume globalizată, România vine la masa deliciilor culturale, ca orice națiune civilizată, cu bucatele sale specifice, oferind și consumând în același timp, la banchetul internațional al haiku-ului. Altfel, „cine nu este la masă, este în meniu”. Prin aceasta vreau să spun că, dacă nu suntem prezenți ca țară, atunci poeții români vor reprezenta alte țări, așa cum s-a întâmplat cu Eugen Ionescu sau Tristan Tzara.

În continuare, voi reproduce aproape integrale prefețele la cele trei volume de haiku în limba română, publicate în anii 2012, 2013 și 2014, așezând o nouă rază de lumină pe ceea ce înseamnă în viața mea poemul scurt nipon.

a. *Haiku – Balsam sufletesc (2012)*

Surprinși de ritmul internetului și de accelerația trăirilor cotidiene sub stimulul stupefiantelor oferte nesfârșite de mai bine, mai mult, mai rapid, mai scump, mai tehnic, mai rafinat, mai sofisticat, uităm simplitatea frumosului.

Haiku ne aduce cu picioarele pe pământul prea adesea ignorat, care își dezvelește mirificul în secvențe efemere, nepereche în timp și spațiu, reverberând în clipe unice de emoție uneori austeră și misterioasă, alteori melancolică, sau dimpotrivă intensă, dar întotdeauna elegantă și naturală. Haiku pune față în față efemerul cu eternitatea, atemporalul cu clipa prezentă, sau nimicul cu universalitatea. Haiku împreunează

inteligența cu frumusețea, omul cu natura, într-un nesfârșit patos al ființelor și lucrurilor, ca o împletitură de mărtisor. Între mine și nimeni, haiku gravează o lume.

Clinchet de o clipă, mai degrabă perceptibil prin simțuri decât descriptibil în cuvinte, haiku mă surprinde ca un moment de însingurare benefică, de negare a timpului ce macină totul.

Pastilă de armonie naturală, haiku se păstrează în recipiente mici, în punguțe numite *inro* în Țara Estului unde s-a zămislit însuși acest gen de poezie. *Inro* reprezintă o cutiuță în care japonezii își păstrau sigiliile, micile bijuterii, cosmeticele sau medicamentele, de regulă ornamentată cu un mic blazon personalizat.

Printr-o elementară anagramă, *inro* devine NIRO, adică Nippon – România, o cutiuță în care păstrăm, între România și Japonia, micile pastile de beatitudine naturală numite „haiku”.

În clipe de reverie, impresiile instantanee se condensează, aburi vagi de culori, miresme, onomatopei, senzații și anotimpuri formând stropi de rouă adunați în cristelnița de botez a haikului, copilul de suflet al lui Matsuo Basho.

Când am ajuns pentru prima dată pe aeroportul Narita, în sezonul florilor de cireș 2012, purtând în *inro*-ul sufletului un colț de Românie, aerul proaspăt mi-a provocat un fior necunoscut, resetându-mi anotimpurile sufletului într-o nouă octavă, acolo unde se iveau note inedite de sakura.

Țara natală a soarelui m-a întâmpinat cu inflorescențe roz și albe, iar eu purtam în gură, ca un nou venit, piatra ce mi se așezase la inimă cu un an înainte, după ce văzusem la televizor confruntarea tenace a japonezilor cu adversitățile naturii.

Acum, la numai 5 luni de la sosirea în Japonia, simt că haiku a existat în mine de când m-am născut.

b. Stare de haiku (2013)

Pe măsura cufundării în spiritualul confort de a compune haiku, sau ceea ce simt eu că ar fi haiku, percep acest relaxant exercițiu mai mult decât ca pe o simplă versificare albă în trei linii, fie ea și cu o elementară inspirație. Haiku devine o atracție, aproape un miraj, mai mult decât o strofă, mai mult decât un tristih. Haiku devine o stare, starea de a fi într-o clipă, o stare de spirit, oricum, o stare de bine, atotstăpânitoare.

În sensul structural în care mă-nvăluie această stare, aş îndrăzni să afirm că fiecare din noi conținem o doză latentă de haiku, drept componentă specifică a ADN-ului.

A transpune în cuvinte starea de haiku reprezintă postscriptumul exercițiului, partea mai tehnică de după miraj, la care trebuie să poposim în mod firesc, natural. Textul curge de la sine, noi doar stăruind în a imprima vorbelor ritmul necesar, eventuala referire la anotimp, sau o cheie. Premergătoare însă și strict necesară, acea stare interioară în care germinăm gândul spre tulpina cuvintelor se confundă cu veritabilul moment haiku.

Avem nevoie de „momentul haiku”, ca de un sol roditor fără de care nu încolțește strofa. A scrie haiku reprezintă o treaptă mai rafinată tehnic, ulterioară trăirii, pur și simplu, a momentului haiku. Cuvintele vin mai târziu, așezându-se lin în silabe ca fluturii, ordonate și sonorizate după tiparul prestabilit.

Greu ne vine să fim sofisticați, dar mult mai greu să fim

simpli. Școala ne îndeamnă să adăugăm mereu câte ceva culturii ce-o posedăm. Haiku, dimpotrivă, ne înclină spre simplificare, până la esențe.

Reflecția haiku este simplă. Receptăm întâmplător o poză din natură, un clișeu, o secvență, o libelulă să spunem, iar dincolo de ea intuim lecția ce ne-o oferă gratuit despre umanitate. Vizualizăm libelula avântându-se spre oglinda lacului într-o luptă cu sine și parcă rememorăm un moment din trecut când ne-a învins propria neputință. Ne relaxăm instantaneu, ne distrează comparația. Înțelegem să evităm înverșunarea inutilă împotriva sinelui, a propriei imagini captată în oglinda claustrofobă a existenței solitare.

Desigur, cu cât mai profund, cu atât mai mult simplifică *momentul haiku* legătura între poză și lecție, între imagine și raționament, între inimă și minte, între natură și sine.

Stare emoțională și mentală la contactul cu natura, haiku declanșează momentul de introspecție în căutarea celulelor pozitive ale naturii noastre umane, luminoase, pe care apoi să le dezvoltăm, să le cultivăm cu migală. În cele din urmă, prin haiku ne educăm bunăvoința față de mediul în care trăim, față de semenii noștri și, mai ales, față de noi înșine.

Numărând silabele, număr în gând imagine bile de mătăanii, reglându-mi ritmul respirației și temperându-mi pulsul până la starea confortabilă de pace cu sine, de echilibru intim. Starea de haiku devine un ceai de tei sau de sunătoare, familiar, liniștitor.

Pe o bancă în parc, meditând la o temă de serviciu, presat de timp spre finalizarea materialului, din întâmplare mă trezesc o clipă cu un fluture pe dosul palmei drepte. Ce fac? Se

declanșează momentul de haiku, precum diafragma unui aparat foto. Situația se simplifică. Pentru o clipă graba se disipează și mă las purtat spre zenitul unei stări de reverie, contemplând armonia aripilor și tânjind să deslușesc taina mesajului subliminal al clipei.

Ca într-o pauză de cafea în toiul unei munci extenuante, mă relaxez! Infuzia de naturalețe îmi temperează neastâmpărul muncii. Se echilibrează balanța interioară spre beneficiul inimii, descătușând creierul, de o manieră aproape terapeutică. Aș îndrăzni chiar să recomand haiku-ul drept remediu la tahicardie.

În spatele practicii versificării albe, a numărării silabelor, a asamblării pieselor de haiku, veghează senzația de echilibru la observarea frumuseții din jurul nostru.

Obișnuită să recepteze cu discernământ imaginile relevante, retina translatează minții primul semnal de haiku, în deplin respect față de obiectul observat. Apoi mintea îl procesează alert, transformându-l instantaneu în senzația din suflet care, eventual la un anumit interval, returnează semnalul la creier pentru a-l explicita, a-l procesa în trei versuri rezonante cu natura. Descopăr astfel frumusețea din jurul meu și o exprim.

La ea acasă în haiku, moderația (*chu-yo*) ne poate oferi nu doar momente de reverie, dar și soluții la clipele grele din viață. Ne ajută să fim mai îngăduitori, mai binevoitori, mai condescendenți, mai mărinimoși, mai blânzi, mai afectuoși, mai amabili, mai flexibili, mai înțelegători, mai împăcați cu lumea și cu noi, orice s-ar întâmpla. Toate acestea se cuprind într-un singur cuvânt, în limba japoneză: *yasashii*. În ciuda reputației

de războinici a samurailor și a luptătorilor ninja, Japonia este țara haiku-ului, țara moderației, țara unde chiar și obiectele pot fi *yasashii*. Poate tocmai seismicitatea puternică a zonei a indus în arhipelagul nipon starea de haiku, pentru a-i feri de haos și panică, la nevoie, pe cei ce s-au dovedit „*yasashii*” după devastatorul cutremur din 11 martie 2011.

Pentru noi, românii, cred că starea de haiku poate fi benefică prin virtuțile ei de a relaxa, de a disipa resentimentele, de a crea pace; starea de haiku întruchipează înțelepciunea de a accepta caracterul trecător nu numai al frumuseții, dar și al durerii și supărării.

Putem învăța de la floarea de cireș să nu ne opunem inutil vântului și să ne lăsăm purtați, ca niște petale firave, încotro dorește Cerul.

M-am întrebat, în noiembrie 2012, La Tokyo, ce i-a determinat atât de mult, tocmai pe japonezi, să inaugureze cu mult fast vinul franțuzesc proaspăt, „tânăr”, Beaujolais Nouveau. Poate propensiunea lor pentru trecător, conștiința efemerității prin care sărbătoresc primele flori de cireș și primii muguri de bambus, tânjind apoi un an de zile după ele.

Un an de zile a trecut de la prima plachetă de haiku, publicată cu jenă și reținere, la insistențele fratelui meu. Îmi asum acum a doua oară riscul ieșirii în lume, tot sub presiunea lui, cu stângăcia novicelui întârziat, doar din dorința de a împărtăși cu dumneavoastră bucuria stărilor de haiku. Celor apropiați ce-mi acceptă uneori derapajele spre acea stare, le mulțumesc pentru îngăduință.

c. Fereastra armoniilor – 1001 de poeme scurte (2014)

Un altfel de haiku în fiecare limbă

Recidiva dezertării în spațiul imaginar al poemului de tip haiku, prin lecturarea versurilor în română, engleză, franceză sau polonă, mi-a conferit revelația șarmului degajat de asemenea delicate versuri, în fiecare limbă. Pe bună dreptate, se face distincție între un haiku în japoneză și altul în engleză sau franceză, ca formule de fotografiere în cuvinte a trăirilor, imaginilor sau gândurilor, cu nuanțe formale și conținut specifice unui anumit areal lingvistic. De la bun început, trebuie să dăm Cezarului ce-i al Cezarului: veritabilul haiku se modelează maiestuos numai și numai în creuzetul indigen, limba japoneză.

Cutumele sale nipone nu pot migra cu acuratețe în engleză, de exemplu. În primul rând dimensiunea, respectiv numărul de silabe (în japoneză, s-ar numi mai corect – „sunete”) diferă semnificativ. Un exemplu banal: Tokyo! În engleză, ca și în română, denumirea capitalei nipone se formează din două silabe: To-kyo. În japoneză în schimb, cuvântul conține nu mai puțin de 5 silabe (sunete): To-o-ky-o-o. Cum să mai traduci un haiku în japoneză, din engleză sau română, respectând numărul de silabe, în același timp consecvent cu conținutul, spiritul și sensul poemului? Ar fi ca și cum am încerca să turnăm 5 litri de apă într-un vas de doi litri.

De aceea, majoritatea „haijinilor” englezi reduc numărul silabelor în propria limbă, pentru a se adapta la conținutul din japoneză, adică preferă ca în propriul vas de 5 litri să verse

doar 2 litri, pentru a nu da pe dinafară când vor transvasa în cel japonez. Dimensiunea minimală a textului nipon rezultă și din grafia lui, de regulă un haiku fiind scris într-o singură linie, fie ea pe verticală, în vechiul stil, sau pe orizontală, mai recent.

Rămâne, deci, la latitudinea fiecărui autor să adopte metrica dorită, să sacrifice eventuale cutume originale ale haiku-ului clasic, pe altarul exprimării confortabile în propria limbă.

Participând la reuniunea HIA (Haiku International Association) din Tokyo, la 30 noiembrie 2013, am înțeles, mai ales din comentariile haijinului Michael Dylan Welch, că nu avem de a face cu niște reguli, ci doar cu „ținte” facultative, care, cu cât sunt atinse mai aproape de centru, ca la tir, cu atât cotația lor e mai înaltă.

În ce mă privește, deși nu mi-am fixat principii rigide sau „ținte” fixe, respect limitele dimensionale, încadrându-mă în arhitectura de 5-7-5 silabe (ro-shichi-ro). Ce rezultă? O densitate mai mare de idei sau imagini, greu de tradus în totalitate în japoneză, în matricea dimensiunii poemului clasic. În sens invers, revenind la exemplul cu silabele cuvântului Tokyo, la o traducere din japoneză în română, ar fi nevoie de alte trei silabe „balast”, ca să umplem versul de 5 silabe (To-o-ky-o-o). Am putea spune: o-ra-șul-To-kyo.

În redarea unei imagini sau idei, româna se situează undeva la mijloc, între japoneză și engleză, ca număr de silabe ale unui cuvânt. De regulă, când am încercat să traduc unele tristihuri în engleză, am constatat că rezultă o cantitate diminuată de silabe față de limba română, că „vasul” nu se umple. Pot da exemple multiple: primăvara, de trei silabe, se

traduce printr-o singură silabă, spring; căldura (3 silabe) devine heat sau warmth (o silabă); tinerețea (4) se traduce prin youth (1) etc.

În aceste condiții, românii ce compun tristihuri 5-7-5 în limba maternă, ajung la un „altfel de haiku”, mai bogat în conținut decât în japoneză, dar mai sărac decât în engleză. Desigur, am schematizat lucrurile, pentru că subtilitatea unui cuvânt, a unei expresii, rămâne uneori intraductibilă în altă limbă.

Am să ofer exemplul la îndemână, al unor haiku-uri traduse din română în japoneză, prin mijlocirea englezei. Am beneficiat de măiestria talentatei doamne Emiko Miyashita, de la HIA, care a avut amabilitatea și inspirația nu doar să traducă, dar să adapteze cu inspirație poetică textul, după mai multe întrebări pe care mi le-a adresat, pentru a pătrunde sensul original din limba română, al modestelor mele tristihuri, pe care le citise în engleză. Eu știu cât s-a pierdut din română în engleză, dar nu am idee cât s-a diluat apoi din engleză spre japoneză. Traducerea celor 5 haiku-uri a apărut ea în numărul 110 din ianuarie 2014, al revistei *Haiku International*!

Rezumându-ne tot la aspectele formale, să amintim că în engleză, de regulă, haijinii evită să înceapă versul cu majusculă, pe motiv că, altfel s-ar pierde unitatea poemului, fragmentându-se în trei partituri disonante. În ce mă privește, prefer majusculele la început de vers, poate doar în virtutea familiarizării din copilărie cu strofele clasice. În felul acesta, îmbrac haiku în ie românească. În paranteză fie spus, subconștientul m-a condus spre Alecsandri, când citeam haiku, înainte de a ști că, în cariera sa de diplomat la Paris, poetul

tradusese din franceză, poeme nipone. Același Paris, punct de contact cu literatura niponă și pentru Al. Macedonski, îl ademenise și pe maestrul rondelului spre a compune 4 haiku-uri în limba română.

Cutume și conținut

Conținutul, la rândul său, nu poate rămâne o simplă multiplicare a poemelor lui Basho sau Shiki, nici măcar a operelor haijinilor niponi moderni. Fără să am măcar pretenția că „fabric” haiku, încerc doar să-mi explic laboratorul acestor tristihuri, care îmi oferă relaxarea, în cele mai destinse momente ale zilei. Evit obsesia cuvântului care să se refere la anotimp (kigo), chiar dacă aş adăuga Anul Nou drept al cincilea anotimp, ca în japoneză. Amator prin definiție, scriind mai mult pentru sine, nu apelez la liste ajutătoare de cuvinte specifice anotimpurilor (saijiki), care mi-ar îngreși libertatea de visare, de rememorare în tihnă și armonie a unor imagini sau impresii. Nici măcar nu mă concentrez prea mult asupra juxtapunerii celor două componente ale poemului clasic și asupra cuvântului cheie (kireji), care le separă. Evit rima, nu ca o cutumă impusă, ci ca o eliberare din chingile șablonului.

Diferențele de conținut devin și ele tot mai relevante, pe măsură ce haiku prinde rădăcini în alte limbi. De fapt, chiar și în aceeași limbă, timpul își pune amprenta pe conținutul și forma haiku-ului. Dacă cel clasic eludează metafora, în schimb în cel modern ea apare tot mai mult ca o expresie a juxtapunerii a două idei sau imagini, separate prin cuvântul cheie. În fond, juxtapunerea însăși este o comparație între două elemente.

Regula lui „kireji”, a cuvântului care separă (*cutting word* - în engleză) nu este nici ea respectată cu strictețe. Acest „kireji” poate fi uneori doar un semn de punctuație, o cratimă sau o virgulă, iar în românește, ca și în engleză, devine uneori difuz. El poate sta în umbra unei metafore. La fel și cele două componente de bază, juxtapuse într-un haiku.

Nu se face nici farmacie, nici contabilitate. În fața unui haiku, cititorul nu caută acuratețea formală a micropoemului, ca într-un laborator, ci efectul artistic, armonia de moment. Nici autorul nu pleacă de la două lumi pe care să le juxtapună, despărțindu-le mecanic printr-un cuvânt cheie, ci se lasă purtat de imagine sau senzație, spre cuvintele care să se așeze, pe cât posibil, într-o formă „ortodoxă” a haiku-ului, fără însă a face din această formă un tabu.

Altfel, paradoxal, tocmai poemul cel mai scurt din lume ar ajunge să se supună celor mai multe reguli. O atenție excesivă acordată stilului ar estompa imaginea sau sentimentul dominant. Ar fi ca și cum în Muzeul Luvru ne-am concentra să admirăm perdelele de la ferestre. Aliterațiile sau onomatopeele, prin simplitatea lor, ca și iambul și cenzura de altfel, pot spori farmecul și melodicitatea versului, dacă sunt spontane.

În același timp, însă, haiku ne oferă prilejul ca, prin dimensiunea liliputană, să ne exprimăm aluziv, să spunem lucruri pe jumătate, lăsând lectorului plăcerea de a intui sau imagina cealaltă jumătate. Prin aceasta, poemul haiku este, la prima lectură, simplu și evident ca oul lui Columb, părându-ni-se că-l știam dintotdeauna, dar în final ne amprentează meditația cu pecetea armoniei interioare.

Eludarea figurilor de stil nu-l poate reduce la o simplă propoziție, cu subiect și predicat. Fără cele două componente, măcar sugerate, haiku își pierde șarmul și elementul de revelație, de surpriză.

Uneori, deviez involuntar spre aforism, ceea ce ar putea fi, din nou, o abatere de la simplitatea haiku-ului. S-ar putea să optez pentru puțin mister, sau subînțelesuri, mai puțin caracteristice haiku-ului clasic. Un lucru rămâne definitiv: reducerea la esențe, „non multa sed multum” prin limitarea la spațiul 5-7-5. Nimic de prisos! Matematic, s-ar putea defini ca o poezie care tinde asimptotic către zero.

Metrica de 5-7-5 silabe nu trebuie mitizată, ea are doar un titlu orientativ. Cine dorește să și-o impună cu strictețe, o poate face, conștient că-și îngustează, cu de la sine putere, diapazonul de exprimare. Pot să apară cuvinte „de umplutură” sau, dimpotrivă, pot lipsi cuvinte care ciuntesc sau deformează rotunjimea poemului.

Haiku drept reverență

Focalizându-ne de multe ori atenția pe lucruri mărunte, haiku ne învață să prețuim sacralitatea fiecărei clipe a vieții, a fiecărui detaliu al ei. În felul acesta, ne regăsim pe noi înșine drept creații ale lui Dumnezeu, simple, dar în același timp veritabile temple purtătoare de duh, chiar așa cum suntem, dincolo de cele 1001 de mărunțișuri pe care le trăim zilnic.

Răsucind natura și sufletul într-un șnur de mărțișor, haiku devine un exercițiu spiritual de conștientizare a faptului că suntem vii, tocmai în această clipă, în acest ambient. O

conspirație a vieții împotriva mineralului, roșu și alb, sânge cald topind zăpada...

Văd în haiku o formă de comunicare și de înțelegere specifică a vieții, care ne îmbie la reverențe în fața naturii și a semenilor.

Prin conciziune, haiku se reduce parcă la o formă de salut interuman, un moment de comunicare la trecerea pe lângă semeni, un suav surâs afabil. Din lucruri mici surprinse în haiku se formează treptat o zi întreagă, un anotimp, o viață, un secol, o compoziție eternă.

Haiku este scurt, ca și viața însăși, dar la fel ca viața, își poate spori valoarea prin densitate și prin perpetuare. Libertatea de exprimare în gen haiku permite unora să aprofundeze meditația Zen, altora să pătrundă mai profund în cultura japoneză, iar altora să găsească în natură rosturile profunde ale vieții, să descopere în sine Duhul Sfânt, însă în cazul tuturor, intuiția și emoția joacă un rol esențial. Haiku nu este nici fabulă, nici epigramă, nici aforism, nici rugăciune, nu are caracter moralizator sau didacticist, însă în același timp fiecare este liber să atingă și asemenea dimensiuni, fără a comite, prin aceasta, vreo eroare gravă.

Cred că originalitatea și spontaneitatea își au rostul lor aici, deoarece, mai ales în alte limbi decât japoneza, haiku evoluează în timp. Se produce și o disipare a frontierei între haiku și senryu (ironie la adresa metehnelor omenești), frontieră care nu mă preocupă, ca amator ce sunt pe acest tărâm.

Pentru mine, haiku poartă o încărcătură însemnată de modestie, smerenie, umilință chiar, seninătate și compasiune, eludând cuvintele abstracte și alegoriile sofisticate.

Poate fi interpretat și ca o încercare de a escalada viața cu calm și temeritate, ca și cum ai urca pe culmea din localitatea Haiku (statul Hawaii), unde termenul în sine, haiku, înseamnă în vechea limbă hawaiană „a întrerupe brusc”. Parcă întrerupem brusc mersul agitat al zilei, pentru a ne opri simplu pe o culme, să adulmecăm aerul rarefiat al relaxării, al armoniei.

De ce scriu haiku? M-am simțit de multă vreme atras de locuțiunea: „*ecrire pour ne pas mourir*” (Anne Sylvestre). Fără a visa la vreo glorie postumă în baza „neînsemnatelor” mele însemnări, scriu ca să nu cad în dezinteres de viață. Să nu cad de pe bicicleta echilibrului interior, cum spune englezul dinamic: „*I drop when I stop, or I stop when I drop*” (cad când mă opresc, sau mă opresc când cad). Am ajuns la un exercițiu terapeutic cotidian, reconfortant: „*a haiku a day keeps the doctor away*” (un haiku pe zi ține doctorul la distanță). Din 1001 de banalități cotidiene, alegem una, seara la culcare, o scanăm cu simțurile și cu mintea, o așezăm ușor pe hârtie în mozaicul amintirilor și parcă am înghițit un leac tămăduitor.

Mai simplu decât ne-am imagina, haiku ne poartă direct la esența clipei prezente. Elementar ca respirația însăși, înainte de a se transpune în cuvinte, vine din reflex, fără niciun efort, relaxându-ne, însă menținându-ne în realitate. Pe măsură ce-l exersăm, haiku devine aproape un hobby, intră în disciplina cotidiană, un meniu spiritual, poate chiar să aline dureri sau tensiuni, să înlăture vidul indus de lipsuri, pierderi sau

nereușite. Ceva opus evanescenței, o trezorerie durabilă; când sufletul ni se golește, el vine cu silabe măiestrite să îl umple. Uneori absoarbe energia excedentară aducând liniște și calm, alteori, dimpotrivă, compensează lipsa de vlagă, stimulând meditația benefică și renăscând încrederea. Ne detașează de tensiunea zilei, de disensiuni sau neîmpliniri, iar în sens invers, temperează euforia unei reușite.

Când involuntar accesăm echilibrul și armonia cu noi înșine și cu cei din apropiere, pacea cu natura și sincronizarea cu universalul, ne facem bine. Între iamb și ditiramb, între bine și rău, amicul haiku ne oferă acest „bine” natural!

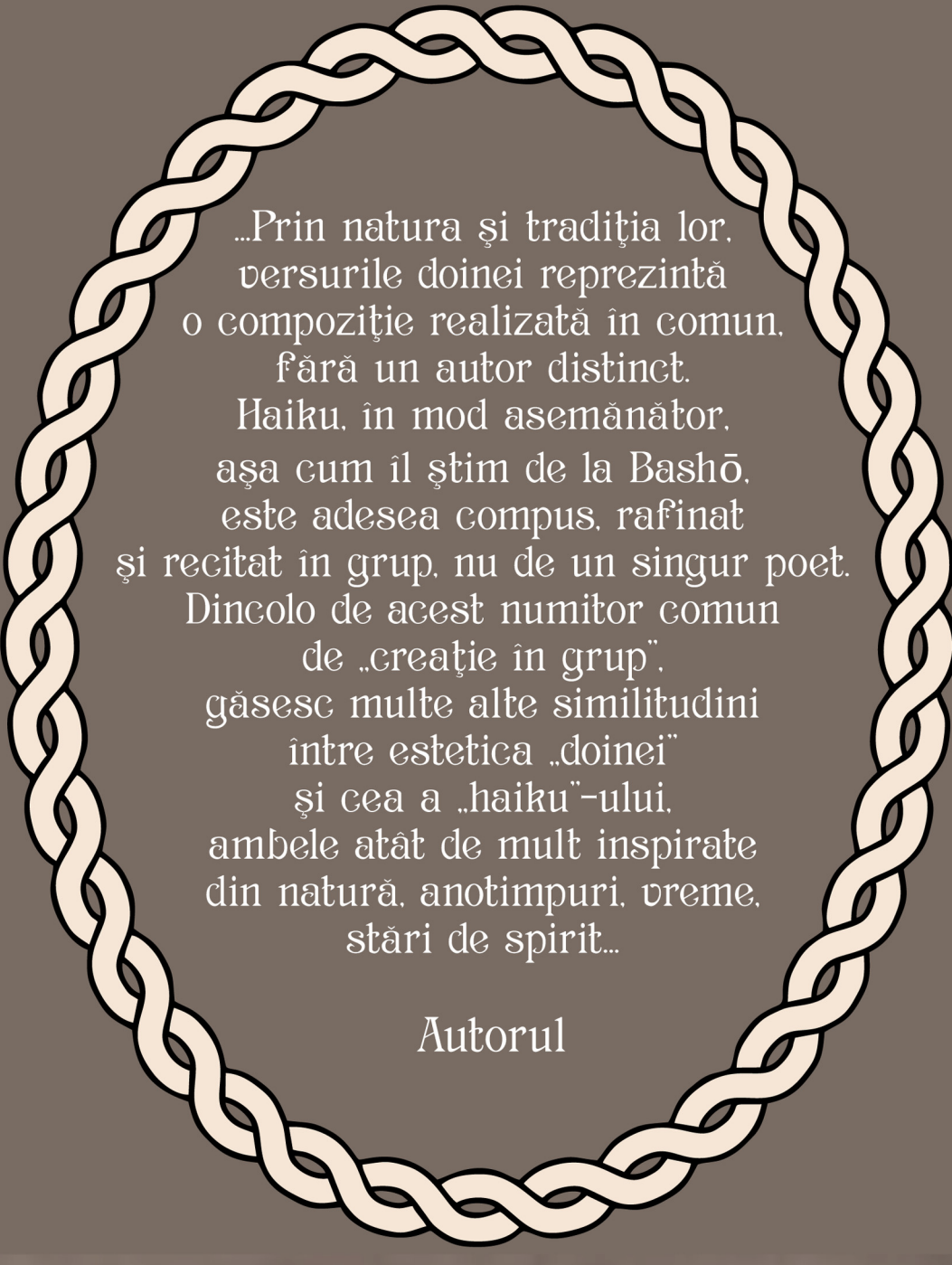
*

Față de toate remarcile de mai sus, permiteți-mi să mă consider un modest membru al diasporei lui Bashō din România.

În final, doar o precizare: acestea sunt absolut numai părerile mele personale și abordările mele, fără nicio legătură cu poziția mea de diplomat și angajat al Ministerului Afacerilor Externe din România. Sunt opinii proprii care nu reflectă deloc activitatea mea oficială în Japonia și nici nu am pretenția de a face critică literară.

Radu Șerban

...Prin natura și tradiția lor,
versurile doinei reprezintă
o compoziție realizată în comun,
fără un autor distinct.
Haiku, în mod asemănător,
așa cum îl știm de la Bashō,
este adesea compus, rafinat
și recitat în grup, nu de un singur poet.
Dincolo de acest numitor comun
de „creație în grup”,
găsesc multe alte similitudini
între estetica „doinii”
și cea a „haiku”-ului,
ambele atât de mult inspirate
din natură, anotimpuri, vreme,
stări de spirit...

Autorul